

Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2009

Symen Deuzeman

SOVON-inventarisatierapport 2010/04
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio Oost

Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2009

Symen Deuzeman

SOVON-inventarisatierapport 2010/04
Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio Oost

COLOFON:

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2010

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost

Wijze van citeren: Deuzeman S. 2010. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2010/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Lay-out: Peter Eekelder en Symen Deuzeman.

Foto's: Symen Deuzeman. Omslag: Noordermerkkanaal met rietvegetaties en wilgen, 23 april 2009. Zomertaling omslag Harvey van Diek
ISSN: 1382-6255

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en/of opdrachtgever.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving.....	6
2.1. Ligging en karakteristiek	6
2.2. Bodemgebruik.....	7
3. Werkwijze	9
3.1. Doelstelling	9
3.2. Veldwerk	9
3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens.....	10
3.4. Weersomstandigheden	10
4. Resultaten.....	12
4.1. Soorten en aantallen	12
4.2. Bespreking per soort	12
4.3. Waarnemingen van niet-broedende vogels	19
5. Evaluatie	22
5.1. Aantalsverloop weidevogels	22
5.2. Aantalsverloop van moerasvogels.....	24
5.3. Aantalsverloop Verlengde Riethaere, Kleine Woldweg en Overige Landschapselementen	26
Samenvatting.....	30
Literatuur.....	32
Bijlagen:	
Bijlage 1. Overzichtskaart met deelgebieden	
Bijlage 2. Aantallen weidevogels in het weidevogelreservaat vanaf 1958	
Bijlage 3. Aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 4. Aantalsverloop van de Wulp, Veldleeuwerik en Graspieper, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 5. Aantalsverloop van de Zomertaling en de Slobeend, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 6. Individuele soortkaarten	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2009 werd Polder Oosterwolde (258,4ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van broedvogelaantallen van met name weidevogels. De eerste kartering werd in 1958 uitgevoerd en daarna heeft er tot en met 2009 vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De inventarisaties hebben tot doel om verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van vogels vast te leggen. Daarnaast worden de gegevens gebruikt voor interne kwaliteitscontroles, beheersequaties en beheersplanning. Voor beheersequaties en planning zijn vogelgegevens gewenst die op een gedetailleerd schaalniveau zijn verzameld en zich lenen voor ecologische interpretaties.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de broedvogelinventarisatie. Tevens worden de aantallen van aangetroffen soorten vergeleken met de reeks broedvogeltellingen vanaf 1958 en met de landelijke index voor weidevogels. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het SOVON-kantoor in Beek-Ubbergen.

Dank is verschuldigd aan de medewerkers van Staatsbosbeheer regio Oost. Jaap Rouwenhorst was behulpzaam bij de voor- en nabereidingen. Adrie Hottinga toonde veel belangstelling en leverde een digitale versie van de broedvogelaantallen vanaf 1958. Herman Linde, boswachter monitoring en inventarisatie, was de directe contactpersoon tijdens het veldwerk. Daarnaast toonde opzichter Henk Roke veel belangstelling voor het veldwerk. Marc Waterman leverde de meest recente digitale bestanden.

Jaap Rouwenhorst voorzag een eerdere versie van dit rapport van commentaar. Lara Marx (SOVON) was behulpzaam bij de verwerking in GIS. Hulp in het veld of anderszins werd verder verkregen van Jan van Diermen (Provincie Gelderland), Andrea van den Berg (Staatsbosbeheer regio Oost), de heer A. van der Heyden en Willem van Manen (SOVON). Allen bedankt!

2. Gebied

2.1. Ligging en karakteristiek

Polder Oosterwolde is gelegen in het uiterste noorden van de provincie Gelderland. Het is een open graslandgebied met een afwisseling tussen verschillende terreintypen, zoals weidevogelgrasland, vochtig schraal grasland, rietvegetaties, open water en houtwallen. In de volksmond wordt het studiegebied vaak “het weidevogelreservaat” genoemd. Het weidevogelreservaat heeft een oppervlakte van 185 ha grasland en 15 ha rietland. Dit rietland staat bekend als de Riethaere. Het weidevogelreservaat ligt ingesloten tussen twee betrekkelijk grote wegen. Aan de oostzijde door de Grote Woldweg, die loopt van Noordeinde naar Oosterwolde en aan de westzijde door de Kamperweg, die loopt van Noordeinde naar Elburg. Het reservaat wordt doorsneden door het Noordermerkkanaal, dat in eigendom en beheer is bij Staatsbosbeheer. Kenmerkend is de aanwezigheid van een particuliere eendenkooi in het centrum van het weidevogelreservaat. Deze eendenkooi heeft een kooicirkel van 1506 meter.

Het kooirecht is publiekrechtelijk verankerd en heeft rechtsbescherming ten opzichte van planologische beslissingen, wat voor de rust in het reservaat voordelig is. Ter hoogte van de eendenkooi langs de Grote Woldweg is de oude kooikerswoning aanwezig, die in particulier bezit is. In het centrum van de rietlanden van de Riethaere ligt een observatiehut, die voor een fraai overzicht over het weidevogelreservaat zorgt.

Naast het weidevogelreservaat is nog een aantal rietlanden, schraalgraslandjes en houtopstanden in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer. De overige rietlanden worden de “oeverlanden van het Drontermeer” en de “Verlengde Riethaere” genoemd. Het eerst genoemde gebied is te vinden ten westen van de Kamperdijk ter hoogte van eiland De Abbert in het Drontermeer. De oeverlanden bestaan hoofdzakelijk uit gemaaide en ongemaaide rietlanden met een afwisseling van vochtige schraalgraslanden. De Verlengde Riethaere loopt in het verlengde van de Riethaere een kilometer in oostelijke richting door van de Grote Woldweg naar

Figuur 1. Ligging van Polder Oosterwolde met enkele toponiemen. De belangrijkste subdoeltypen zijn tevens weergegeven.

de Kleine Woldweg. Het bestaat uit een afwisseling van gemaaide rietlanden en oude rietruigte. In het centrum van de Verlengde Riethaere ligt een plas water, dat met name voor watervogels interessant is. Tussen de Kleine Woldweg en de Geldersche Gracht ligt nog een aantal percelen weidevogelgrasland en vochtig schraal grasland. De houtige opstanden zijn te vinden langs de gehele oostgrens van het weidevogelreservaat tot en met Kerkdorp. Na Kerkdorp is nog een strook van ongeveer 200 meter te vinden. Het is feitelijk de smalle strook tussen de Grote Woldweg en de Oosterwoldsche Molenvliet. De opstanden bestaan hier uit een afwisseling van (knot-) wilgen, elzen en ruigtes. Op de topografische kaart met schaal 1:25.000 is Polder Oosterwolde te vinden op kaartblad 21C. Meer gedetailleerd is dit verdeeld over het atlasblok 2152. In de periode 2004-2009 zijn alle objecten van Polder Oosterwolde die eigendom zijn van Staatsbosbeheer onderzocht op broedvogels, dit in tegenstelling tot de periode 1994-2003. Toen zijn de houtige opstanden ten zuiden van het weidevogelreservaat en het reservaat aan de Kleine Woldweg buiten beschouwing gelaten. Evenals de periode 1994-2008 werd in 2009 de eendenkooi niet betrokken bij de inventarisatie, echter wel de voormalige kooikerswoning met erf (Deuzeman 2008).

In figuur 1 is de ligging van Polder Oosterwolde in de regio weergegeven, met daarbij de belangrijkste subdoeltypen. In 2008 heeft een (interne) herverdeling plaatsgevonden van de subdoeltypen in het object. De belangrijkste wijziging in het object is dat het groter is geworden. Het Gelderse deel van de natuurontwikkelingseilanden in het Drontermeer zijn toegevoegd. Dit deel is geclassificeerd onder subdoeltype 7.1 Jonge Verlanding met een totale oppervlakte van 9,1 ha. De **nieuwe oppervlakte** van het object bedraagt hiermee **258,4** ha (was 248,6 ha).

2.2. Bodemgebruik

Het weidevogelreservaat heeft een eigen waterbeheersing, die volledig is afgestemd op de randvoorwaarden voor kritische weidevogels (Zomertaling-groep). De hoogte van de grondwaterstuwingsstand is in de periode september-maart gebaseerd op het gewenste grondwaterregime van 0-0,10 m -mv en in de periode april-augustus van 0,10-0,30 m -mv. De waterbeheersing is de laatste jaren geoptimaliseerd en sinds 2003 volledig gedigitaliseerd. Het peilbeheer in het weidevogelreservaat wordt rechtstreeks via grondwatermetingen aangestuurd. Het Noordermerkkanaal is ongeveer tien jaar geleden geprofileerd. Het talud is vergraven en er zijn plasbermen aangelegd, waardoor een ondiep terras is ontstaan. Dit ondiepe gedeelte is bijzonder belangrijk voor foeragerende steltlopers, eenden, Lepelaars en Grote Zilverreigers. Staatsbosbeheer heeft in het contract met de riethandelaren opgenomen dat jaarlijks circa dertig procent van de oppervlakte rietland niet wordt geoogst. Dit is gunstig voor de meeste karakteristieke rietvogels, die in het overjarig rietland broeden. De weidevogelgraslanden bestaan uit vochtige graslanden die omringd worden door sloten. De percelen kennen overwegend een extensief gebruik en zijn daardoor soortenrijker dan gangbaar beheerde graslanden. Het maaieregime is voor weidevogels gunstiger dan in gangbaar beheerde graslanden. De percelen in eigendom van Staatsbosbeheer worden niet voor 15 juni gemaaid. Daarnaast is het de doelstelling dat de meeste percelen bemest worden met ruige stalmest, dat in combinatie met het gevarieerde beheer van begrazing en het hoge slootpeil gunstig is voor weidevogels (Deuzeman 2004).

In het voorjaar van 2008 werd een probleem geconstateerd in het zuidwestelijke deel van de

Tabel 1. Verdeling van de verschillende subdoeltypen in Polder Oosterwolde (Staatsbosbeheer 2009).

Subdoeltype	Opp per ha	Omschrijving
10.1	12.30	Vochtig schraal grasland
15.1	186.58	Weidevogelgrasland
19.2	12.62	Overige korte vegetaties
20.2	2.82	Landschappelijke beplantingen en overige bossen
7.1	9.10	Jonge verlanding
7.2	27.29	Oude rietruigten
9.6	7.03	Overige bloemrijke graslanden
99.1	0.02	Erven en ondergronden van gebouwen in eigen beheer
99.3	0.63	Wegen, paden en parkeerterrein
<i>Totaal</i>	258.39	

Rietoogst in de Riethaere; ongeveer 30% wordt jaarlijks geoogst, 14 februari 2009 (links). In het zuidwestelijke deel van de Riethaere is een extra blok gemaaid. Dit deel was al jaren niet meer gemaaid en was verruigd en plat gaan liggen, 6 april 2009 (rechts).

Riethaere. Het gedeelte ten zuidwesten van de dam naar de observatiehut bleek droog te staan. Ook werkte de molen niet naar behoren. Hierdoor ging een deel van het rietland plat liggen en was er sprake van verdroging en verruiging met o.a. brandnetels. Het is ook voor kritische moerasvogels als de Roerdomp, Bruine Kiekendief en Snor niet gunstig dat het rietland droog staat, bijvoorbeeld met het oog op predatoren. De kwestie is besproken met Staatsbosbeheer en er is voorgesteld om een

deel van het rietland in de winter van 2008/2009 te maaien en af te voeren. Hierdoor is het mogelijk weer jong en gezond rietland te krijgen. Ook is de oude molen vervangen voor een nieuwe molen, zodat de waterhuishouding op peil gehouden kan worden om te voorkomen dat het rietperceel droog komt te staan. Vermeldingswaardig is dat in het winterseizoen van 2008/2009 de eilandjes in het Drontermeer zijn gezuiverd van hoge opslag.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

De broedvogelinventarisatie in Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van monitoringgegevens van de meest kritische weidevogels. Al vanaf 1958 worden aantalsontwikkelingen in het gebied op een systematische wijze verzameld. De inventarisaties hebben dan ook tot voornaamste doel het vastleggen van de verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van weidevogels en daarnaast van de in de rietlanden voorkomende moerasvogels. Met het jaarlijks vastleggen van de verspreiding en de aantallen van de verschillende broedvogelsoorten wordt informatie verkregen over de verspreiding, aantalsontwikkelingen, effecten van het gevoerde beheer en de huidige toestand van de verschillende gebiedsdelen als leef- en broedgebied voor vogels. Het accent ligt op de kartering van de weidevogels en van de zeldzame, schaarse, bedreigde en karakteristieke broedvogelsoorten. Hierbij gaat het met name om de zogenaamde Rode Lijstsoorten (van Beusekom *et al.* 2005). In het onderzoek was het tevens van belang de vergelijkbaarheid van de monitoringsgegevens zo betrouwbaar mogelijk te houden. In de opzet is daarom sterk rekening gehouden met het voortzetten van de monitoringsgegevens zoals die in de periode 1994-2003 zijn verzameld door Jan Lok. Net als in deze periode zijn vrijwel alle aanwezige broedvogelsoorten geïnventariseerd, met uitzondering van de *wel* aanwezige Wilde Eend, Soepeend en Meerkoet (Lok 2000&2003).

3.2. Veldwerk

De kartering is in grote lijnen uitgevoerd volgens de methode van de uitgebreide territoriumkartering, zoals beschreven in Hustings *et al.* (1985), conform de normen vastgelegd in de Handleiding Broedvogel Monitoring Project (van Dijk 2004). Voor de interpretatie van het aantal territoria van weidevogels is tevens de Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet geraadpleegd (Teunissen & Van Kleunen 2001). Er werden in totaal zes

integrale inventarisatieronden uitgevoerd. Hiervan zijn vijf bezoeken overdag gebracht en één bezoek gedurende de late avond en nacht. De nachtronde is speciaal uitgevoerd voor de eerste maaidatum van 15 juni in verband met het voorkomen van een aantal Rode Lijstsoorten die 's nachts actief zijn, zoals Porseleinhoen en Kwartelkoning (beide niet aanwezig). Indien één van deze soorten wel was vastgesteld, dan zou het desbetreffende perceel en een omtrek daaromheen beschermd kunnen worden van maaiactiviteiten.

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 6 april tot en met 27 juni (tabel 2). Bij de planning van de veldbezoeken is sterk rekening gehouden met de karterbaarheid van weidevogels en de interpretatienormen in van Dijk (2004). Hierbij is de methode die van Manen (2001) beschrijft voor de inventarisatie van Polder Arkemheen zoveel mogelijk toegepast. Het komt erop neer dat de eerste twee bezoeken belangrijk zijn voor een nauwkeurig inventarisatie van Kievit en Grutto. Deze bezoeken moeten vallen tussen 10 april en 10 mei (de datumgrenzen voor beide soorten, zie van Dijk 2004). De volgende twee bezoeken dienen te vallen tussen 10 mei en 5 juni. Deze zijn van belang voor de Tureluur, Scholekster en eenden. Het laatste bezoek wordt gebracht na 15 juni waarbij de nadruk ligt op late moerasvogels en eenden met jongen. Voor een uitgebreide methode beschrijving van de inventarisatie van weidevogels zie van Manen (2001). Ook is er bij de planning van de inventarisatierondes rekening gehouden met de timing die gehanteerd werd in de periode van Lok (2003).

Een standaardbezoek begon een half uur tot een uur voor zonsopgang. Er is uitsluitend geteld tijdens gunstige weersomstandigheden (geen wind of neerslag en goed zicht). Tijdens iedere velddag werd roulerend gestart bij de rietlanden en de houtige opstanden, om zoveel mogelijk te profiteren van de zangpiek van zangvogels. In de loop van de ochtend werd gestart met de inventarisatie van

Tabel 2. Tijdsinvestering in Polder Oosterwolde in 2009.

Ronde	Datum	Onderzoekstijd	Totaal (min)
1	6-4-2009	06.35-15.10	515
2	23-4-2009	06.15-16.20	605
3	11-5-2009	05.20-14.50	570
4	27-5-2009	05.05-13.40	515
5	13-6-2009	22.10-00.10	120
6	27-6-2009	11.20-17.15	355
			2680

de weidevogels. Het gebied werd systematisch afgelopen, waarbij tijdens de bezoeken vooral gelet werd op territorium- en nestindicatieve gedragingen, zoals nestvondsten, zang, balts, alarm, voerdragende oudervogels, faecesvervoer, afleidingsgedrag en bedelende jongen. Extra nadruk werd gelegd op het verkrijgen van uitsluitende waarnemingen, dus waarnemingen van twee tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. In Polder Oosterwolde is 2680 minuten besteed aan de inventarisatie en uitgaande van 258,4 ha komt dit gemiddeld neer op 10,4 minuten per ha. Vergeleken met de tijdsinvestering in 2008 (11,1 min/ha) is een vergelijkbare hoeveelheid tijd besteed aan de inventarisatie. In 2007 was dit 11,0 min/ha, in 2006 was dit 12,2 min/ha, in 2005 11,9 min/ha, in 2004 13,0 min/ha en in 2003 is 9,6 minuten per ha besteed aan veldwerk. Op 13 juni werden de meest geschikt lijkende riet- en graslandpercelen bezocht voor Steenuil, Porseleinhoen, Klein- en Kleinst Waterhoen en Kwartelkoning. Hierbij is gebruik gemaakt van een cassetterecorder. Tijdens het nachtbezoek is daarnaast sterk gelet op andere schemer- en nachtactieve soorten zoals Roerdomp, Kwartel, Nachtegaal, Snor, Sprinkhaanzanger en (jonge) uilen.

3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens

De veldwaarnemingen werden genoteerd op 1:5000 kaarten en vervolgens op verzamelkaarten per soort overgezet. Nadat alle gegevens waren overgebracht op de soortkaarten, werden de gegevens geïnterpreteerd conform de SOVON-richtlijnen (van Dijk 2004). Alle gegevens zijn vervolgens ingevoerd in een GIS (Arc View).

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge

temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat.

April

April 2009 kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. De hoogste temperaturen werden gemeten in het midden en oosten van het land. Koele dagen kwamen niet voor en nachtvorst bleef in het grootste deel van het land tot vijf of minder nachten. Alleen in het oosten kwam het kwik nog 5-7 nachten onder de nul graden. Het neerslagpatroon was opmerkelijk variabel: extreem droog (5-15 mm) in oostelijk Groningen, Drenthe, Twente en de Achterhoek tot tamelijk droog in grote delen elders in het land. Alleen in zuidoost-Brabant en Zuid-Limburg viel iets meer neerslag dan het landelijke gemiddelde voor april. Grote delen van het noorden en westen des lands kenden een hoeveelheid zonuren die ruim boven het gemiddelde lag. In het zuidoosten –met name Zuid-Limburg- was het beduidend minder zonnig.

Mei

Mei 2009 was een warme en natte maand. Dat laatste gaat met name op voor het noorden en westen des lands, waar de maandsom veelal tussen de 65 en de 125 mm lag. Grote delen van het oosten (met name van de Achterhoek via midden-Brabant tot in Zuid-Limburg) moesten het juist met weinig neerslag stellen, de maandsom bleef hier veelal onder de 45 mm. De temperatuur lag over het algemeen het hoogst in het zuidoosten, terwijl het noorden met een gemiddelde van onder de 12 graden duidelijk wat achterbleef. De meeste zonuren werden in de kuststrook geregistreerd. Nachtvorst bleef beperkt tot een enkele plek in het oosten des lands. In het westen van het land kwamen enkele pittige onweersbuien met flink wat neerslag en bliksemontladingen voor, met name op 14, 15, 24 en 25 mei.

Juni

Juni 2009 was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (landelijk gemiddelde) in de periode maart-juli 2009, op basis van het KNMI. ref. staat voor de referentie waarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	6,1	5,6	53	65	41	31	4,8	5,4
April	11,7	8,0	22	44	54	39	3,8	4,9
Mei	13,5	12,3	67	57	51	43	4,8	4,5
Juni	15,4	14,9	55	71	50	38	4,0	4,4

de verschillen in het neerslagpatroon groot. Ditmaal was het opvallend droog (max. 45 mm neerslag) in grote delen van Friesland en Noord-Holland, terwijl in delen van Gelderland en Overijssel, alsmede in het Deltagebied op veel plaatsen meer dan 75 mm werd afgetapt. In de rest van het land zaten de neerslagwaarden tussen deze uitersten. De zon scheen traditiegetrouw het meest langs de kust,

terwijl in het zuidoosten de hoogste temperaturen werden gemeten. Tropische dagen kwamen niet voor. In Gelderland en Noord-Limburg onweerde het enige keren, maar de hoeveelheid onweerdagen lag ruim onder die in mei. Wel vielen met name tussen 7 en 11 juni enkele zware buien in het zuiden en midden van het land.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In Polder Oosterwolde werden in totaal 65 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 68 soorten zijn gedetailleerde gegevens verzameld en van drie zeer algemene soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd (zie § 3.1 en tabel 4). In totaal zijn achttien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu (van Beusekom *et al.* 2005). In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Zwarte Stern, Grote Karekiet en Baardman (van Dijk *et al.* 2004). In tabel 4 zijn de soorten en aantallen ingedeeld naar verschillende deelgebieden, conform de indeling van Lok (2003). In bijlage 1 is een overzichtskaart opgenomen met de exacte aanduiding van de deelgebieden; deelgebied 7 is recentelijk toegevoegd aan het object.

4.2. Soortbesprekingen

In deze paragraaf is voor een selectie van soorten een nadere toelichting gegeven. Dit is vooral gedaan bij de meer zeldzame en/of kritische soorten. Soorten waarvan iets bekend is over broedbiologie of die een opmerking verdienen worden ook besproken. In bijlage 6 zijn de verspreidingskaarten per soort weergegeven.

DODAARS, n=1

Dodaarzen broeden jaarlijks met één tot drie paren in de ondiepe zone in rietvegetaties langs het Abberteiland en de natuurontwikkelingseilandjes in het Drontermeer. Het afgelopen voorjaar bevond zich hier één territorium.

ROERDOMP, n= 2

De Roerdomp is één van Nederlands meest karakteristieke moerasvogels. De populatie Roerdampen in Nederland staat onder druk en de soort staat daarom op de Rode Lijst van karakteristieke en bedreigde vogels. Daarnaast heeft Nederland een internationale verplichting voor de Roerdomp vanuit de Europese Vogelrichtlijn: enkele gebieden in Nederland (Speciale beschermingzones) zijn aangewezen omdat hier grote aantallen van de Roerdomp leven. In Polder Oosterwolde doet de soort het de laatste jaren goed. In 2005 werden vier territoria aangetroffen, waarmee een topjaar werd bereikt voor de soort. Na 2006 schommelde de stand tussen de twee en drie broedparen. Omdat de soort erg gevoelig is voor strenge winters, was het spannend om te zien of dit invloed had na de strenge vorstperiode in de winter van 2008/2009. De soort bleek zich goed te hebben kunnen handhaven, want er werden twee territoria aangetroffen, één in de Riethaere en één in de Verlengde Riethaere. Voor het tweede jaar, ook in 2008, bleek de soort afwezig langs de oeverlanden van het Drontermeer. Hier was de soort sinds 2004 jaarlijks aanwezig.

De trefkans van de soort was bijzonder hoog. Tijdens de eerste vier bezoeken bleek de soort vanaf zonsopkomst tot minimaal vier uur later veelvuldig te roepen. Hierdoor konden gemakkelijk uitsluitende waarnemingen worden verkregen.

Tabel 4. Soorten en aantallen per deelgebied in Polder Oosterwolde in 2009, waarbij 1=Weidevogelreservaat (exclusief voormalige eendenkooi), 2=Riethaere, 3=Verlengde Riethaere, 4=Oeverlanden, 5=Kleine Woldweg, 6=Overige landschapselementen en 7=Natuurontwikkeling Drontermeer. Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een sterretje (*). Van het Weidevogelreservaat zijn tevens de dichtheden per 100 ha weergegeven.

Soort	1	2	3	4	5	6	7	Totaal	N/100 ha
Dodaars	-	-	-	-	-	-	1	1	0.4
Fuut	-	-	-	1	-	-	3	4	1.5
Roerdomp*	-	1	1	-	-	-	-	2	0.8
Knobbelzwaan	9	-	2	-	1	-	2	14	5.4
Grauwe Gans	10	2	3	1	-	-	18	34	13.1
Canadese Gans	2	-	-	-	-	-	2	4	1.5
Nijlgans	4	-	-	-	-	-	3	7	2.7
Bergeend	1	-	1	-	-	-	2	4	1.5
Krakeend	8	-	2	-	1	-	4	15	5.8
Wintertaling*	-	-	1	-	-	-	-	1	0.4
Zomertaling*	4	-	2	-	-	-	2	8	3.1
Slobeend*	5	-	-	-	-	-	1	6	2.3

vervolg tabel 4.

Soort	1	2	3	4	5	6	7	Totaal	N/100 ha
Krooneend	-	-	-	-	-	-	12	12	4.6
Tafeleend	-	-	-	-	-	-	3	3	1.2
Kuifeend	9	-	1	-	-	-	6	16	6.2
Bruine Kiekendief	-	1	1	1	-	-	-	3	1.2
Buizerd	-	1	-	-	-	-	-	1	0.4
Kwartel	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Fazant	2	-	1	1	-	-	-	4	1.5
Watteral	-	6	4	1	-	-	-	11	4.2
Waterhoen	1	-	-	-	-	-	1	2	0.8
Kievit	20	-	-	2	-	-	-	22	8.5
Grutto*	15	-	-	-	-	-	-	15	5.8
Wulp	7	-	-	-	-	-	-	7	2.7
Tureluur*	8	-	-	-	-	-	-	8	3.1
Zwarte Stern*	-	-	1	-	-	-	-	1	0.4
Holenduif	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Houtduif	2	-	-	-	-	2	-	4	1.5
Koekoek*	-	1	-	-	-	-	-	1	0.4
Veldleeuwerik*	17	-	-	-	-	-	-	17	6.6
Boerenzwaluw*	-	-	-	-	-	1	-	1	0.4
Graspieper*	33	1	-	-	1	-	-	35	13.5
Gele Kwikstaart*	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Witte Kwikstaart	-	1	-	-	-	1	-	2	0.8
Winterkoning	5	1	-	-	-	3	-	9	3.5
Heggenmus	1	-	-	-	-	1	-	2	0.8
Roodborst	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Blauwborst	1	7	2	6	1	-	1	18	6.9
Roodborsttapuit	-	-	-	1	-	-	-	1	0.4
Merel	4	-	-	-	-	3	-	7	2.7
Zanglijster	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Sprinkhaanzanger	1	-	-	1	1	-	-	3	1.2
Snor*	-	5	5	1	-	-	-	11	4.2
Rietzanger	12	22	11	12	8	-	-	65	25.1
Bosrietzanger	6	3	1	8	4	1	-	23	8.9
Kleine Karekiet	13	54	20	19	8	-	-	114	43.9
Grote Karekiet*	-	-	-	1	-	-	-	1	0.4
Spotvogel*	2	-	-	-	-	-	-	2	0.8
Braamsluiper	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Grasmus	3	-	-	-	-	3	-	6	2.3
Tuinfluit	6	1	-	-	-	1	-	8	3.1
Tjiftjaf	5	2	-	-	-	4	-	11	4.2
Fitis	5	-	-	-	-	1	-	6	2.3
Baardman	-	5	5	4	-	-	-	14	5.4
Pimpelmees	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Koolmees	1	-	-	-	-	1	-	2	0.8
Zwarte Kraai	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Spreeuw	-	-	-	-	-	1	-	1	0.4
Huismus*	-	-	-	-	-	1	-	1	0.4
Ringmus*	-	-	-	-	-	2	-	2	0.8
Vink	3	-	-	-	-	2	-	5	1.9
Groenling	1	-	-	-	-	-	-	1	0.4
Putter	2	-	-	-	-	2	-	4	1.5
Kneu*	9	2	-	1	1	1	-	14	5.4
Rietgors	35	37	18	23	21	1	-	135	52.0

Het voorkomen van een dergelijk hoge dichtheid is bijzonder in Nederland, zeker gezien het broedhabitat van het studiegebied slechts 26 ha telt. Vermoedelijk speelt het eigen peilregime dat Staatsbosbeheer vanaf 1994 hanteert hierbij een belangrijke rol. Door het inlaten van water wordt een hoger waterpeil in de rietlanden en het grasland gehanteerd. De Roerdomp is zowel binnen als buiten het broedseizoen afhankelijk van overjarige vegetaties van riet of lisdodde, die permanent of periodiek onder water staan.

KNOBBELZWAAN, n= 14

De aantalsontwikkeling van de Knobbelzwaan varieert vanaf het jaar 2000 tussen de 11 en 18 paren in het reservaat (tabel 5). Hierbij worden uitsluitend bezette nesten geteld. Het broedsucces is ieder jaar zeer matig. Bij slechts één paartje werden vijf jongen vastgesteld. De meeste legsels worden in een vroegtijdig stadium verlaten. Zeer waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door een destructie van nesten en het schudden van eieren door mensen. Eenzelfde fenomeen vindt ook plaats in Polder Arkemheen (van Manen & van Diermen 2006).

Zeslegsels van de Knobbelzwaan langs het Noordermerkkanaal. Veel legsels gaan overstuur en slechts een zeer klein aantal paren krijgt jongen, vermoedelijk door menselijk handelen, 11 mei 2009.

Tabel 5. Aantalsontwikkeling van de Knobbelzwaan binnen de grenzen van het reservaat in Polder Oosterwolde (exclusief gebied 7).

Jaar	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal	13	11	11	12	15	18	14	13	12

Tabel 6. Aantalsontwikkeling van de Grauwe Gans binnen de grenzen van het reservaat in Polder Oosterwolde (exclusief gebied 7).

Jaar	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal	0	0	1	3	10	11	12	14	16

GRAUWE GANS, n= 34

Net als in vrijwel geheel Nederland nemen Grauwe Ganzen sterkt toe. Hoewel desoorts sinds 2000 broedend is aangetroffen op de natuurontwikkelingseilanden in het Drontermeer, duurde het vervolgens tot 2003 voordat daadwerkelijk broeden is vastgesteld binnen de reservaatdelen van Staatsbosbeheer. De soort heeft zich vanaf dat jaar gevestigd met daarna een gestage toename. In 2009 is de soort ook licht toegenomen. De verspreidingskaart laat zien dat de meeste paren zijn aangetroffen in de natte delen van het terrein, zoals in de Riethaere en Verlengde Riethaere. Hier werden in de eerste ronde de meeste paren broedend op het nest geteld. Tevens is in de verspreidingskaart zichtbaar dat de grootste concentratie aan paren zich bevinden op de natuurontwikkelingseilanden in het Drontermeer. Er is sterk gelet op de verhouding tussen broeders en niet-broeders. De groep niet-broeders maakte verreweg het grootste deel uit van het aantal ganzen (66%). In april bestond de gemiddelde groepsgrootte uit 106 vogels. Hiervan werd met enige zekerheid bij achttien paren geconstateerd dat er werd gebroed (vogel op nest, waakzaam mannetje).

In tabel 6 is de aantalsontwikkeling vanaf 2000 weergegeven, dit is exclusief het aantal van het recent toegevoegde Gelderse deel van de natuurontwikkelingseilandjes in het Drontermeer.

CANADESE GANS, n= 4

Canadese Ganzen broeden tegenwoordig in het hele land, van Zuid-Limburg tot op de Waddeneilanden en van Zeeuws-Vlaanderen tot in Oost-Groningen. De groei is nog in volle gang. In Polder Oosterwolde heeft de soort zich in 2006 voor het eerst gevestigd, met twee paren net buiten de objectgrenzen. In 2007 bleek de soort afwezig, maar in 2008 werd één paar vastgesteld in het weidevogelreservaat en drie paren in de natuurontwikkelingseilandjes in het Drontermeer. In 2009 is sprake van een toename, met twee paren in het weidevogelreservaat en vier paren langs de oeverzone van het Drontermeer. Bij geen van de paren werd vastgesteld of ze succesvol hadden gebroed.

WINTERTALING, n=1

Op 23 mei was een broedverdacht paartje aanwezig op het open water van de Verlengde Riethaere. De soort wordt vrijwel jaarlijks vastgesteld in het reservaat.

ZOMERTALING, n=8

In 2008 beleefde deze uiterst kritische weidevogel een redelijk jaar, met vier paartjes in het weidevogelreservaat. Dit is iets hoger dan in 2007 en 2008, toen drie paren werden vastgesteld. In de periode 2004-2006 werden nog jaarlijks tussen de vijf en zeven paartjes vastgesteld. Landelijk laat de soort de laatste jaren ook een duidelijk negatieve trend zien in open agrarische gebieden.

Naast het weidevogelreservaat werden twee paartjes vastgesteld in de Verlengde Riethaere en twee paartjes langs de oeverzone van het Drontermeer.

SLOBEEND, n=6

De aantallen van de Slobeend fluctueren de laatste vijf jaren jaarlijks tussen de vijf en tien broedparen. Het afgelopen jaar was tamelijk matig voor de soort.

KROONEEND, n= 12

De Krooneend laat de laatste jaren een sterk positieve trend als broedvogel zien in Nederland. De verspreiding concentreert zich in het Utrecht-Hollands plassenengebied en de Randmeren. Voor het jaar 2006 worden voor het Drontermeer 47 territoria gemeld en het Veluwemeer 37. Buiten het broedseizoen is ook een sterk positieve trend zichtbaar, met name op de Randmeren. Uit recent onderzoek in het voorjaar van 2008 blijkt dat de verhouding man:vrouw 2:1 betreft, waardoor het daadwerkelijk aantal broedende paren in 2008 lager uitkomt dan in eerdere jaren is opgegeven. Voor het gehele Drontermeer werden 17 territoria vastgesteld en werden 9 verschillende succesvolle broedparen gevonden (pers. med. Martin Jansen).

De reden dat de soort het goed doet in de Veluwerandmeren is een gunstige ontwikkeling van kranwieren en schedefonteinkruid in de ondiepe oeverzone van de randmeren.

De soort houdt zich in het object nabij de natuurontwikkelingseilandjes van het Drontermeer. In 2009 werden op 23 april 9 man en 3 vrouw; 11 mei 12 man en 2 vrouw en op 27 mei 19 man en 2 vrouw waargenomen. Indien de broedvogelcriteria strikt gehanteerd wordt, dan komt het totaal aantal territoria uit op 12 territoria. Zeer waarschijnlijk is het daadwerkelijke aantal broedende vogels dus lager.

De vogels hielden zich vrijwel uitsluitend op in een niet natuurlijk tot stand gekomen oever van een natuurontwikkelingseilandje. Vanaf tenminste

2004 worden Krooneenden vastgesteld nabij de natuurontwikkelingseilanden. Het aantal fluctueert jaarlijks, maar in 2009 werd een voorlopig maximum vastgesteld (tabel 7).

Tabel 7. Aantalsontwikkeling van de Krooneend gebaseerd op het aantal mannetjes nabij het Abbert eiland.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal	1	5	7	4	10	12

BRUINE KIEKENDIEF, n= 3

De Bruine Kiekendief is één van de moerasvogels die goed vertegenwoordigd is in Polder Oosterwolde. Jaarlijks worden 3-4 paren vastgesteld. De paren waren dit jaar verdeeld over één paar in de Riethaere, één paar in de Verlengde Riethaere en één paar in de oeverlanden van het Drontermeer. De exacte broedlocaties bij de paren van de oeverlanden en de Riethaere konden zeer exact worden bepaald, aan de hand van baltsende vogels, bedelroepende vrouwtjes, slepen met nestmateriaal en prooioverdracht met invallende vrouwtjes. Uit voorzorg voor grondpredatoren als de vos zijn de nesten zelf echter niet bezocht. Het broedsucces bij beide locaties was zeer waarschijnlijk nihil en de paren moesten het broedproces vroegtijdig staken. De exacte reden hiervan is niet bekend. Het zou predatie in de eifase kunnen zijn, maar het is ook goed mogelijk dat het hier om menselijk handelen gaat.

Het paar in de Verlengde Riethaere was lastig vast te stellen. Waarnemingen ontbraken volledig tot en met 26 juni, toen een voedselvlucht naar het nest door een vrouwtje met prooi werd waargenomen. Dit is een duidelijk teken dat hier wel jongen aanwezig waren.

BUIZERD, n= 1

Jaarlijks broedt een paar in de Eendenkooi, net buiten de reservaatgrenzen. Afgelopen vond daarnaast een opmerkelijk broedgeval plaats in de rij knotwilgen in de Riethaere. Op 23 april vloog een vrouw af en bevonden zich 2 bebroede eieren in de nestkom op 1.90 m hoogte in één van de knotwilgen. De ronde erna was het nest verlaten en de eieren verdwenen. Het paar was nog wel in de directe omgeving aanwezig en alarmeerden nog lauwtjes. De reden van mislukken is onbekend.

Broedgeval van de Buizerd, met de rij knotwilgen, de nestboom en het tweelegsel, 23 april 2009.

KWARTEL, n=1

Het voorkomen van Kwartels in Nederland wordt gedomineerd door sterke aantalsfluctuaties met een soms invasie-achtig karakter en een ruime habitatkeus. Ondanks het invasie-achtige voorkomen is de soort in het weidevogelreservaat een regelmatige broedvogel gezien de reeks vanaf 1994, echter met jaarlijkse fluctuaties in de aantallen (tabel 8). Vooral de kruidenrijke graslanden in het reservaat bieden een geschikt broedhabitat. Het afgelopen jaar was landelijk een erg mager jaar, waaruit ook slechts één territorium voorvloede in Oosterwolde.

WATERRAL, n=11

De talrijkheid van de Waterral in de verschillende rietlandpercelen, en dan met name in de Riethaere, mag bijzonder worden genoemd. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de hoge dichtheid in het reservaat een direct verband heeft met de verhoging van de waterstand in 1994. Het is namelijk voor Waterrallen van groot belang dat de moerasvegetatie, waarin doorgaans riet, lisdodden, zeggen en/of russen domineren en permanent of periodiek (in het voorjaar) in ondiep water staan. De laatste zes jaren worden jaarlijks tussen de 8-11 paren vastgesteld.

KIEVIT, n=22

De Kievit laat een negatief aantalsverloop zien in het weidevogelreservaat. Sinds het topjaar van 1999, toen 80 paren werden vastgesteld, is een voortschrijdende achteruitgang geconstateerd tot

20 broedparen in 2009. Ten opzichte van 2008 is de stand verder gezakt van 27 naar 20 paar. Het broedsucces was matig. Op 11 mei waren nog negen paren aanwezig in het reservaat. De elf overige paren deden wel een broedpoging, maar mislukten in de eifase door niet nader onderzochte oorzaak (predatie?). De overige negen paar hadden vermoedelijk kleine jongen. Het werkelijke reproductiecijfer bedraagt 20% en is bepaald op 27 mei, toen nog vier paren met jongen aanwezig waren. In 2008 bedroeg het reproductiecijfer eind mei 30%.

Opvallend is wel de talrijkheid van de soort in de omliggende percelen van het reservaat. Hier zijn in totaal 31 territoria vastgesteld, tegenover 34 in 2008 en 29 in 2007. De soort bevindt zich vooral op de akkers ten zuiden van het reservaat, ter hoogte van het voormalige kooikershuis en graslandpercelen rondom de Verlengde Riethaere.

Tabel 8. Aantalsverloop van de Kwartel in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere).

Jaar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal	3	2	1	2	3	3	-	4	-	1	2	3	1	4	1

GRUTTO, n=15

Al vanaf de eerste ronde op 6 april zag het er weinig belovend uit voor de Grutto in het weidevogelreservaat. Er werden achttien paren geteld die territoriaal gedrag vertoonden, beduidend minder dus dan in voorgaande jaren. Op 23 april, tijdens de tweede ronde, bleek dat er geen nieuwe vestigingen meer bij waren gekomen. Ook hadden drie paren het gebied verlaten en bleven er 15 over. Deze paren waren actief aan het broeden (eifase). Tijdens de derde ronde op 11 mei waren nog 14 paren aanwezig in het reservaat. Op 27 mei bleek dat veel oudervogels het gebied hadden verlaten en het broedproces voortijdig hadden beëindigd. Er waren nog zes paren aanwezig. Deze paren hadden jongen, gezien het felle alarmeren van de oudervogels. Vijf van de zes paren met jongen bevonden zich in het noordwestelijke blok. Het reproductiesucces op dat moment komt uit op 40%. Dit is aanzienbaar en vergelijkbaar met 2008, maar aanzienlijk hoger dan 2007, toen slechts twee van de 23 paren op 30 mei jongen hadden (9%). Het reproductiecijfer in 2008 komt aardig overeen met 2004 en 2005, toen 48% respectievelijk 21% werd gemeten. In 2006 was het reproductiesucces van de aanwezige paren opvallend hoog met 72%. Dit was een koud voorjaar met vertraagde grasgroei, waardoor er een goeie vegetatiestructuur van het gras aanwezig was tussen 15-30 mei (tabel 9). De grootste verliezen traden dit voorjaar op in de periode 11-27 mei. Dit is de late eifase of vroege jongenfase. Gezien het tijdstip in het seizoen en de broedcyclus lijken de verliezen vooral veroorzaakt te worden door grondpredatoren, zoals de vos of de kleinere roofdieren (hermelijn, wezel). De verliezen waren het grootst in het deel ten zuiden van het Noordermerkkanaal. Hier waren dit seizoen zes paartjes aanwezig, waarvan slechts één ouderpaar jongen wist groot te brengen.

Er is met recht reden tot zorg om de Grutto-populatie. De soort nam ten opzichte van 2004 behoorlijk af van 72 naar 15 paar in 2008. De afname is nog niet gestopt, want ten opzichte van 2007 is de soort verder afgenomen van 23 naar 18 paren in 2008 naar 15 paren in 2009. Uit een vergelijking met de verspreidingskaarten van 2004 en 2005 bleek al dat de afname vooral veroorzaakt wordt door een lagere bezetting in het zuidelijke deel van het reservaat en dan vooral in het zuidwestelijke blok, het voormalige bolwerk (circa 40 ha). Momenteel zitten hier nog slechts vier paren tegenover 40 paren in 2004. Ook de bezetting in het noordoostelijke deel (het deel tussen de eendenkooi en het Noordermerkkanaal,

circa 35 ha) is aanzienlijk. Hier werd een afname van negen paren in 2005 naar twee in 2007 en één paar in 2008 en 2009 vastgesteld. Opvallend is overigens wel de stabiele ontwikkeling van graslanden die net buiten de grenzen van het reservaat liggen (referentiegebied). Hier werden in 2009 13 territoria vastgesteld, tegenover 19 in 2008, 14 in 2007, 18 in 2006 en 12 in 2005 (ieder jaar dezelfde percelen geteld, circa 100 ha rondom het reservaat, zie de verspreidingskaarten in de bijlage).

WULP, n=7

Eén van de meest karakteristieke weidevogel in Polder Oosterwolde is de Wulp. De hoge dichtheid van 3,5 pr/100 ha in het weidevogelreservaat is opvallend te noemen. In bijvoorbeeld de Polder Arkemheen ontbreekt de soort volledig. Dit is vooral verklaarbaar door de ligging van het weidevogelreservaat nabij de bolwerken in Noodwest-Overijssel, zoals het Staphorsterveld en de Wieden. Polder Oosterwolde ligt in een uitloper van dit bolwerk. Daarnaast is de bodemgesteldheid geschikt met een dunner kleidek op veenbodem. Van oudsher komen Wulpen met nadruk voor op veenen zandgronden. Ook is het halfopen landschap van Polder Oosterwolde met kleinschalige houtwallen, rietpercelen en een eendenkooi typisch voor het broedbiotoop van Wulpen. Het reproductiesucces was in 2009 was redelijk hoog. Bij 5 van de 7 paren werd op 27 mei vastgesteld dat er oudervogels met jongen waren (71%). De andere twee paren, beiden in het zuidelijke deel van het reservaat, waren op 27 mei niet meer aanwezig. Op 11 mei waren deze paren nog wel aanwezig. In 2008 was het reproductiesucces iets lager met 67%, maar in 2006 en 2007 weer iets hoger (86%). In de graslandpercelen net ten zuiden van de Riethaere broedde een paar succesvol.

TURELUUR, n=8

De Tureluur laat ten opzichte van 2008 een lichte afname zien in het reservaat (van 9 naar 8). De kleine concentratie van paren bevindt zich momenteel nog in het noordwestelijke blok. De grootste afname in de afgelopen vijf jaren heeft zich voltrokken in het zuidwestelijke blok, waar bijvoorbeeld in 2005 nog acht paren aanwezig waren en tegenwoordig nog slechts één paar.

Vijf van de acht paren hadden op 27 mei jongen, waarmee het reproductiecijfer uitkomt op 63%. Dit is gemiddeld in vergelijking met voorgaande jaren. In 2008 bedroeg dit 56%, in 2007 67%, 2006 73%, 2005 41% en 2004 77%

Tabel 9. Jaarlijks reproductiesucces in het weidevogelreservaat.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
repro-succes	48	21	72	9	39	40

ZWARTE STERN, n=1

In de Verlengde Riethaere liggen een aantal vlotjes voor de Zwarte Stern, die vrijwel jaarlijks bezet zijn door 1-2 paartjes Zwarte Sterns. In zowel 2005 als 2006 was één van de nestvlotjes bezet door een paartje Zwarte Sterns, die ook succesvol wisten te broeden (Lok 2000&2003. Deuzeman 2007). Het afgelopen jaar was een paar aanwezig op 27 mei en 26 juni. Het paar bezette een nestvlotje en alarmeerden steeds zeer fanatiek indien de waarnemer in beeld kwam en voerden aanvalsvluchtjes uit. Ondanks flink gespeur op de nestvlotjes kon geen bezet nest worden gevonden, maar gezien het gedrag van de oudervogels is een territorium aanvaardbaar. Elders in het reservaat werden geregeld voedselvluchten waargenomen van vogels die in de nabijheid broeden. Deze vogels waren afkomstig van een kolonie aan de Hoge Weg. Dit is ongeveer drie kilometer verwijderd van het reservaat. In de periode 2006-2008 broedden hier tien paren succesvol, in 2009 waren dit er acht.

KOEKOEK, n=1

Deze Rode Lijstsoort is jaarlijks aanwezig in de Riethaere of Verlengde Riethaere. Hier zitten voldoende waardvogels, zoals Kleine Karekieten, Rietgorzen en Rietzangers.

VELDLEEUWERIK, n=17

Het is haast niet voor te stellen dat er in 1994 nog 54 paren Veldleeuweriken in het weidevogelreservaat zaten. De stand is daarna in tien jaar tijd zeer sterk gedaald tot 16 paar in 2004. Afwijkend aan de voortschrijdende negatieve landelijke trend doet de soort het sinds 2004 erg goed en de stand fluctueert tussen de 16-18 paren. De dichtheid in het weidevogelreservaat bedraagt jaarlijks rond de 8,0 pr./100 ha.

GRASPIEPER, n=35

Hoewel de Graspieper het landelijk in open agrarisch gebied erg slecht doet, is daar in het weidevogelreservaat geen sprake van. Het afgelopen jaar was een topjaar voor de soort. Hoewel dit voor een Rode lijstsoort prachtig is, geeft het voorkomen van een dergelijke hoge dichtheid ook aan dat graslanden aan het verruigen zijn, bijvoorbeeld een toename van pitrusvelden.

GELE KWIKSTAART, n=1

In het noordoostelijke blok van het weidevogelreservaat was een paartje aanwezig op 23 april, 11 en 27 mei evenals een paartje op dezelfde data in de graslanden van de oeverlanden van het Drontermeer.

ROODBORSTTAPUIT, n=1

Opvallend was de plotselinge verschijning van een paar Roodborsttapuiten op 27 mei langs de

oeverlanden van het Drontermeer. Het paar was tijdens eerdere bezoeken niet opgemerkt, maar alarmeerden hevig, zodat het tenminste leek alsof het paar een nest had met kleine jongen.

In 2003 werd de Roodborsttapuit voor het eerst vastgesteld langs de oeverlanden van het Drontermeer (Lok 2003). Ook in 2004 was een paartje aanwezig op nagenoeg dezelfde locatie als in 2009. Dit paar wist met zekerheid succesvol te broeden (twee uitgevlogen jongen op 2 juli 2004) (Deuzeman 2004). Zo plots als de soort was verschenen, was het ook snel weer verdwenen, want na 2004 vonden daar geen broedgevallen meer plaats, tot 2009 dus.

SPRINKHAANZANGER, n=3

De Sprinkhaanzanger laat sterke aantalfluctuaties zien in het reservaat, met een stand die in de periode 1994-2009 schommelt tussen de 0 en 7 paar. Vanaf 2003 wordt de soort echter jaarlijks vastgesteld. In 2009 was één territorium aanwezig in de Riethaere/weidevogelreservaat, langs de Kleine Woldweg en langs de Oeverlanden.

Het territorium op de grens met de Riethaere en het weidevogelreservaat is beslist in het voordeel van het weidevogelreservaat. Op twee data zong de vogel in het pitrus perceel en op één datum in het rietland. De soort lijkt een duidelijke aantrekkingskracht te hebben op pitruspercelen, iets wat in Drenthe ook wel is vastgesteld op uit productie genomen graslanden waar pitrus opslaat (Bijlsma 2001).

SNOR, n=11

De Snor, een uiterst kritische moerasvogel, beleefde net als in 2008 een topjaar in het reservaat. Met name de Verlengde Riethaere is zeer aantrekkelijk voor de soort. Zo konden er in de vroege ochtend van 23 april en 11 mei vijf vogels uitsluitend zingend worden gehoord. Ook de Riethaere was erg goed met vijf territoria. Het laatste territorium was gevestigd in het rietland van de oeverlanden van het Drontermeer.

BAARDMAN, n=14

De aantalsontwikkeling van de Baardman vertoont een grillig verloop in de rietlanden van het reservaat. De soort ontbrak in 1994 en 1995, maar in de periode 1996-2002 fluctueert het aantal paren tussen de 2-8 paar. Opvallend was het volledig ontbreken in 2003 met in 2004 plotseling weer elf paar. In 2007 en 2008 werden 13 paren geteld en het afgelopen jaar bleek een voorlopig topjaar met 14 paren.. In de Riethaere en Verlengde Riethaere werden vijf paren vastgesteld en in de oeverlanden en de Verlengde Riethaere vier paren. Op alle locaties werd vanaf 11 mei uitgevlogen jongen gezien.

4.3. Waarnemingen van niet-broedende vogels

Losse waarnemingen zijn vaak van niet meer dan anekdotische betekenis. Niettemin kunnen ze de betekenis van het gebied voor bepaalde vogelsoorten onderstrepen. De waarnemingen bewijzen dat het weidevogelreservaat een belangrijke functie vervult als foerageer- en pleisterplaats van doortrekkers of in de buurt broedende vogelsoorten. In het winterhalfjaar staat het weidevogelreservaat bekend om grote aantallen pleisterende ganzen en Smienten en is het de laatste jaren niet ongewoon om één of meerdere pleisterende Zeearenden te zien. Groepjes tot 11 Grote Zilverreigers, foeragerend langs het Noordermerkkanaal worden ook regelmatig waargenomen in deze periode.

SOEPGANS

gedurende het gehele broedseizoen een wit exemplaar langs de oeverlanden van het Drontermeer.

PIJLSTAART

06 april: twee man en twee vrouw Verlengde Riethaere.

23 april: paartje Verlengde Riethaere; vervolgwarnemingen ontbreken.

WINTERTALING

6 april: 50 exx. langs het Noordermerkkanaal.

SMIENT

6 april: 131 exx. foeragerend langs Noordermerkkanaal.

23 april: drie paar Noordermerkkanaal; geen vervolgwarnemingen.

LEPELAAR

23 april: 2 ad. zomerkleed langs Noordermerkkanaal.

GROTE ZILVERREIGER

06 april: 1 ex. foeragerend oeverlanden Drontermeer en 1 ex. Verlengde Riethaere.

23 april: 1 ex. foeragerend oeverlanden Drontermeer.

11 mei: 3 exx. foeragerend oeverlanden Drontermeer.

27 mei: 1 ex. foeragerend oeverlanden Drontermeer; in prachtkleed.

13 juni: 22:30 uur 1 ex. in slaapboom natuurontwikkeling Drontermeer.

1 juli: 1 ex. foeragerend langs het Noordermerkkanaal, en 1 ex. in het weidevogelreservaat.

BLAUWE KIEKENDIEF

23 april: 07:30 uur; onvolwassen vogel jagend boven de Riethaere.

23 april: 16:00 uur: onvolwassen vogel (ringtail) opgejaagd uit het reservaat aan de Kleine Woldweg. De vogel alarmeerde kort en ging vervolgens weer zitten in de korte zegge-vegetatie. Even later vloog de vogel alsnog weg in zuidwestelijke richting.

27 mei: 11:18 uur: adulte man jagend in zuidwestelijke richting over de Verlengde Riethaere. Dit is een opmerkelijke waarneming. Ook in 2008 werd een adulte man waargenomen op 28 mei jagend boven het weidevogelreservaat. Op 26 juni is vanaf overzichtelijk punten extra gepost voor het verkrijgen van meer waarnemingen, maar deze werden niet gedaan. De dichtstbijzijnde broedlocatie is de Oostvaarderplassen met 2-3 paartjes. Het is dan ook niet duidelijk waar deze vogel vandaan kwam en wat hij hier deed.

slaapplaats

1 januari 2009: in de periode 16:40-16:59 uur gaan 2 mannetjes en 3 ringtails (onvolwassen of vrouwtjes) slapen in de zegge vegetaties van de Verlengde Riethaere. In schemering (bijvoorbeeld op slaapplaatsen) zijn juvenielen (zowel man als vrouw) vaak niet te onderscheiden van volwassen

De slaapplaats van Blauwe Kiekendieven in zeggevegetatie (links), met een karakteristieke slaapplek met braakballen en uitwerpselen, 14 februari 2009.

vrouwen. Deze vogels worden 'ringstaarten', genoemd, vanwege de witte stuit die beide hebben. 18 januari 2009: in de periode 8:23-09:41 uur verlaten 2 adulte mannetjes en 8 ringtails de slaapplek. Op één vogel na hebben de vogels een afvliegroute in zuidwestelijke richting. De afwijkende vogel vliegt naar het zuidoosten. Een kort bezoek aan de slaapplek levert 12 slaapplekken op, met in totaal 122 braakballen. Per slaapplek varieerde het aantal braakballen van 1-24. Een Blauwe Kiekendief produceert doorgaans één braakbal per nacht. Gezien het aantal braakballen dat op veel plekken is gevonden, maken de vogels al een aantal weken gebruik van de slaapplek.

14 februari 2009: in de periode 07:20-08:28 uur verlaten 5 mannetjes en 10 ringtails de slaapplek. 12 van de 15 vogels hadden een afvliegroute in zuidwestelijke richting, richting Oostelijke Flevoland. Ze maakten hierbij zeer snel hoogte, tot boven de draden van de hoogspanningsmasten. In totaal zijn van elf slaapplekken 44 braakballen geraapt.

6 april: om 06:49 en 07:20 uur afvliegende man van slaapplek. In totaal zijn van negen slaapplekken 30 braakballen geraapt.

Uit een eerste analyse van de braakballen bleek dat >90% van het dieet bestond uit veldmuizen.

BOOMVALK

11 mei: 2 exx. in vroege ochtend vliëgend in noordoostelijke richting over de Verlengde Riethaere.

11 mei: 1 ex. jagend Kleine Woldweg.

WULP

06 april: groep van 30 exx. in grasland ten noorden van Verlengde Riethaere.

REGENWULP

23 april: 2 exx. grasland ten noorden van Verlengde Riethaere.

GROENPOOTRUITER

23 april: 2 exx. weidevogelreservaat.

11 mei: 1 ex. oeverlanden Drontermeer.

ZWARTE RUITER

11 mei: 1 ex. foeragerend oeverlanden Drontermeer.

WITGATJE

06 april: 1 ex. foeragerend in het weidevogelreservaat.

WATERSNIP

06 april: groep van 10 in de Riethaere opgejaagd, groep van 6 oeverlanden Drontermeer en groep van 2, 2, 3 en 1 in het weidevogelreservaat.

23 april: groep van 2 en 5 exx. opgejaagd

weidevogelreservaat, groep van 3 oeverlanden Drontermeer, groep van 4 en 2 in de Riethaere, groep van 4 Verlengde Riethaere en 1 ex. Kleine Woldweg.

VISDIEF

23 april: 2 exx. foeragerend oeverlanden Drontermeer.

11 mei: 2 exx. vliëgend in oostelijke richting over het weidevogelreservaat.

27 mei: 2 exx. vliëgend in westelijke richting over het weidevogelreservaat en 1 ex. foeragerend oeverlanden Drontermeer.

DWERGMEEUW

23 april: 12 exx. foeragerend boven het Drontermeer.

WATERPIEPER

slaapplek

6 april: 6 exx. in de Riethaere en 6 exx. in de Verlengde Riethaere.

BOERENZWALUW

slaapplek

11 mei: 10 exx. in de Verlengde Riethaere.

27 mei: 15 exx. in de Riethaere.

TAPUIT

23 april: 2 mannetjes op doortrek in het weidevogelreservaat en 1 man oeverlanden Drontermeer.

RAAF

Het betreft hier waarnemingen van foeragerende ouders van het paar dat een nest heeft in het Reve-Abbort in Oostelijk Flevoland (Deuzeman 2004).

06 april: 07:20 man bij dode haas langs de Groote Woldweg, om 08:27 uur: 2 exx. vliëgend in zuidoostelijke richting over het weidevogelreservaat en om 12:30 uur man in westelijke richting vliëgend.

23 april: 08:50 uur: 1 man vliëgend in noordoostelijke richting over het weidevogelreservaat, rui in handpennen 1-3.

23 april 10.30 uur: 1 man langs de Kamperdijk.

11 mei: 10:18 uur: 1 man bij dood gereden haas langs de Kamperdijk.

28 mei: 1 adulte ex. vliëgend in zuidoostelijke richting over het weidevogelreservaat.

26 juni: 14:10: het paar Raven met 4 uitgevlogen jongen nabij het reservaat aan de Kleine Woldweg.

Belopen burcht van de Vos in een hoop rietafval, Riethaere (links), 6 april 2009 en uitwerpselen van een vos op een koeienvlaai in het zuidoostelijke deel van het weidevogelreservaat (rechts), 11 mei 2009.

Overige fauna

Vos

Een belopen burcht was aanwezig in de Riethaere en in het reservaat aan de Kleine Woldweg.

5. Evaluatie

5.1 Aantalsverloop weidevogels

Het weidevogelreservaat in Polder Oosterwolde beschikt over een unieke reeks van broedvogelaantallen van met name weidevogels. De eerste kartering werd al in 1958 uitgevoerd en daarna heeft er tot en met 2008 vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De karteringen in de periode 1958 tot en met 1993 zijn hoofdzakelijk uitgevoerd door medewerkers van Staatsbosbeheer. In de periode 1994-2003 is dit voortgezet door Jan Lok en vanaf 2004 is de kartering overgenomen door de samensteller van dit rapport. In bijlage 2 zijn de aantallen van de belangrijkste weidevogels vanaf 1958 weergegeven, die zijn verzameld door Adrie Hottinga (SBB). Vervolgens zijn in bijlage 3 t/m 5 de aantalsontwikkeling van de belangrijkste soorten vanaf 1958 gepresenteerd en tevens is voor deze soorten een grafiek opgenomen waarin de landelijke index voor weidevogels van het agrarische gebied is uitgezet tegen de index in het weidevogelreservaat. Het basisjaar 1990 is op 100 gesteld en vanaf dat jaar zijn de indexen berekend tot en met 2007 (o.a. Teunissen & Soldaat 2006), bij het ter perse gaan van deze rapportage was de index voor 2008 nog niet bekend. In de rapportage van Polder Oosterwolde van 2004 is uitgebreid ingegaan op het aantalsverloop van de belangrijkste weidevogels vanaf 1958 in het weidevogelreservaat. Voor een gedetailleerde analyse van deze ontwikkeling tot 2004 wordt verwezen naar Deuzeman (2004).

In deze paragraaf wordt vooral ingegaan op de situatie na 1994. In het reservaat vond een belangrijke verandering plaats in het beheer van de waterhuishouding. Staatsbosbeheer hanteert sindsdien een eigen peilregime in het reservaat. Door het inlaten van water wordt een hoger waterpeil gehandhaafd, dat vanaf 1994 een zichtbaar positief effect heeft gehad op de kritische weidevogelsoorten, met als topjaar 1999 (Deuzeman 2004). Het aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur laat sinds 2004 echter een duidelijke afname zien en bij de Grutto en Kievit is een sterk negatieve trend zichtbaar vanaf 1999 van meer dan 50% van het aantal paren. In tabel 10 het aantalsverloop van weidevogels opgedeeld in ecologische vogelgroepen weergegeven in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere) in 1994-2008.

In de jaarlijkse rapportages van Polder Oosterwolde is in 2005 en 2006 uitvoerig ingegaan op de vermoedelijke oorzaken van de achteruitgang van weidevogels in het reservaat vanaf de topjaren 1999 en 2000. In de rapportages zijn naast oorzaken ook eventueel te nemen maatregelen opgenomen. Voor

een gedetailleerde beschrijving van oorzaken en te nemen maatregelen wordt verwezen naar deze rapporten (Deuzeman 2006&2007). De belangrijkste conclusies uit deze twee rapporten zijn:

Polder Oosterwolde is een van de weinig overgebleven gebieden in Nederland met een nog tamelijk rijke weidevogelpopulatie en een zeer rijke moerasvogelpopulatie met landelijke gezien zeldzame broedvogelsoorten. Met name de weidevogelpopulatie staat de laatste jaren stevig onder druk. De aantallen van kritische weidevogelsoorten zoals de Grutto en Kievit laten een negatieve ontwikkeling zien. De toename van Graspieper en Rietgors in het weidevogelreservaat duiden op verruiging van de graslandpercelen. Eén van de oorzaken is vermoedelijk het achterwege blijven van jaarlijks maaien in een aantal percelen en de komst van Pitrus in vooral het zuidelijke deel van het reservaat.

Een sterke vernatting van voormalige landbouwgronden leidt in veel gevallen tot het vrijkomen van fosfaat ('interne eutrofiering'). Snelgroeiende soorten als Pitrus kunnen hierdoor gaan domineren zoals met name in het zuidelijke deel van het weidevogelreservaat het geval is. De vernatting heeft de afgelopen jaren een sterk positief effect gehad op soorten als de Roerdomp en Snor (kritische moerasvogelsoorten), Zomertaling en Slobeend en in eerste instantie ook op de Grutto (kritische weidevogelsoorten). De aantallen van de Grutto-groep zijn recentelijk echter gedaald. Hiervoor zijn verschillende mogelijke oorzaken aan te wijzen:

1. de verhoogde grondwaterstand sinds de peilaanpassing in 1994 (optimaal voor de Grutto is een voorjaarsgrondwaterstand van 0,2-0,4 m -mv: na de peilaanpassing in 1994 is deze circa 0-0,3 m -mv, gunstig voor Zomertaling-groep);
2. het uit de grondwaterstandverhoging voortkomende vermestings-effect, waardoor de fosfaatlast uit het verleden vrijkwam met het gevolg een te hoge en dichte grasmat in de periode 15 mei-30 mei, de kritieke opgroeiperiode voor Grutto-jongen. Optimaal voor Grutto's is een vegetatie die enkelhoog is in de periode 15-30 mei. Hier kunnen de jongen goed doorheen lopen en voldoende voedsel (insekten) bemachtigen;
3. het uit de grondwaterstandsverhoging voortkomende 'Pitrus-effect' wat leidt tot een minder geschikte vegetatiestructuur voor Grutto's en andere weidevogels. Uitbreiding van Pitrus wordt gestimuleerd door begrazing van koeien, paarden en schapen (vertrapping zode),

aandachtspunt is ook het bemestingsmoment: niet bemesten als de grond erg nat is;

4. verruiging van percelen door niet jaarlijks maaien, in 2005 is waargenomen dat diverse percelen niet waren gemaaid en ook in latere jaren is dit opgemerkt.

Gezien de toename van een behoorlijk aantal kritische moeras- en weidevogelsoorten is het uiteraard niet wenselijk het waterpeil te verlagen (dit zou alleen een positief effect op de Grutto kunnen hebben). *Wél* is het wenselijk Pitrus te bestrijden (een aantal jaren tweemaal maaien na 15 juni, in percelen waar een enkele pol opkomt handmatig verwijderen), geen beweiding toestaan voor 15 juni (dus alleen nabeweiding, ivm het vertrappen van de zode → verspreiding Pitrus). Er loopt momenteel een wetenschappelijke discussie over het exact gewenste bemestingsniveau met ruige stalmest. Het is mogelijk dat in de toekomst een lager bemestingsniveau wordt aanbevolen dan de huidige 10-20 ton/ha/jaar. Een te hoog bemestingsniveau kan leiden tot een te hoge en dichte grasmat in de periode 15-30 mei, een lager niveau kan leiden tot ijlere en lagere vegetatie die bovendien diverser is aan insecten.

In 2008 heeft Staatsbosbeheer een aantal bodemmonsters genomen. Hieruit bleek dat de pH op orde was en bekalking hoeft niet te worden toegepast. Dit zou ook onwenselijk zijn vanuit het oogpunt van de grasontwikkeling (deze zou door bekalking te zeer worden gestimuleerd waardoor in de periode 15-30 mei een te hoge/dichte grasmat ontstaat).

In het voorjaar van 2007 is tijdens het veldwerk gestart met het in kaart brengen van ongeschikte percelen voor weidevogels. Het gaat vooral om percelen waar in meer of mindere mate Pitrus aanwezig is, maar in sommige gevallen ook om percelen die al een aantal jaren niet meer zijn gemaaid en bemest en waar Riet is opgeslagen en ook ruigte vegetaties zijn ontstaan. Vermoedelijk is een deel van deze percelen niet verpacht. In figuur 2 zijn de verruigde percelen weergegeven, die vooral in de zuidelijke helft van het reservaat liggen. Het leek nuttig om deze kaart wederom op te nemen in de rapportage van 2009. De kaart geeft in een oogopslag weer waar de knelpunten in het reservaat liggen en waar verbeteringen toegepast kunnen worden.

Figuur 2. Ongeschikte (verruigde) percelen voor kritische weidevogels in het weidevogelreservaat in het voorjaar van 2007.

Het noordoostelijke blok, zonder pitrus, is verreweg het beste gebied voor Grutto's, 27 mei 2009.

Tabel 10. Aantalsverloop van weidevogels in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere) in 1994-2009.

Soort	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Slobeend-groep	4	9	12	17	21	17	18	15	14	17	24	20	16	19	17
Krakeend	1	1	1	1	3	1	2	3	1	5	8	6	7	9	8
Zomertaling	3	4	4	8	9	4	9	5	6	7	6	5	3	3	4
Slobeend	0	4	7	8	9	12	7	7	7	5	10	9	6	7	5
Zomertaling-groep	3	8	11	18	19	18	21	15	17	14	20	18	12	11	10
Wintertaling	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	1	1	0	0
Zomertaling	3	4	4	8	9	4	9	5	6	7	6	5	3	3	4
Slobeend	0	4	7	8	9	12	7	7	7	5	10	9	6	7	5
Kemphaan	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	1	1	1	0	0
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1
Scholekster-groep	96	112	86	80	70	64	64	45	44	50	58	57	48	49	57
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33
Grutto-groep	30	52	87	85	76	108	106	81	92	99	82	57	42	36	31
Krakeend	1	1	1	1	3	1	2	3	1	5	8	6	7	9	8
Kwartelkoning	1	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grutto	28	46	81	76	59	94	91	68	78	69	57	36	23	18	15
Tureluur	0	5	5	8	10	13	13	10	13	25	17	15	12	9	8
Kievit-groep	72	95	111	116	88	127	119	86	73	74	69	61	53	55	45
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0
Kievit	4	21	51	50	37	80	77	53	43	46	38	31	26	27	20
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17
Wulp-groep	99	115	87	87	80	80	76	59	59	75	78	76	61	61	67
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1
Kemphaan	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	1	1	1	0	0
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7
Tureluur	0	5	5	8	10	13	13	10	13	25	17	15	12	9	8
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1
Veldleeuwerik-gr	103	135	138	132	110	147	141	102	87	97	98	91	75	80	78
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0
Kievit	4	21	51	50	37	80	77	53	43	46	38	31	26	27	20
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	7
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33

5.2. Aantalsverloop van moerasvogels

De rietlanden van Polder Oosterwolde herbergen een bijzonder rijke vogelbevolking. De vergelijking die hier gemaakt is, is conform de indeling die Lok (2003) jaarlijks heeft gemaakt. Het gaat om de aantalsontwikkeling in de Riethaere, Verlengde Riethaere en de oeverlanden van het Drontermeer.

In de winter van 2008/2009 werd een deel van het overjarige rietland in het meest zuidwestelijke blok van de Riethaere gemaaid. Dit was al vele jaren niet meer gebeurd. In tabel 11 is het aantalsverloop weergegeven.

De eerste groep vogelsoorten (Roerdomp-groep) laten een gunstige stabiele trend zien. Deze soorten fungeren als goede indicatorsoorten voor

structuurrijk overjarig nat rietland (waterriet). Het jaar 2009 was geen piekjaar voor deze groep kritische moerasvogels. Met name de Kleine Karekiet liet ten opzichte van 2008 een lichte achteruitgang zien. Dit is zeer waarschijnlijk een landelijk effect, omdat de soort het in andere moerasgebieden ook slechter deed. Het extra maaien van het rietland in de Riethaere zorgde niet voor minder territoria (54 in 2008 en 54 in 2009). De Snor had een piekjaar en laat een voorlopig maximum zien. De Grote Karekiet wist zich langs de oeverlanden te handhaven. De soort vertoont landelijk al jaren een significant matige afname. Opvallend is het aantal Baardmannetjes. Deze soort staat normaliter onder invloed van strenge vorstperiodes, waardoor er wintersterfte kan optreden. Dit bleek niet het geval en de soort bereikte zelfs een voorlopig record. In zijn totaliteit zijn de aantallen van de Roerdomp-groep vanaf 1994, dus het jaar van de start van de vernatting in de Riethaere, meer dan verdubbeld. Het jaar 2005 springt eruit als een topjaar.

De tweede groep vogels (Rietzanger-groep) is vooral gebonden aan natte tot verlandende overjarige rietvelden, vaak met zegge vegetaties. Deze groep vogels laat sinds 1994, het jaar van de vernatting, een forse vooruitgang zien. Met name de Rietzanger deed het erg goed in 2009. Mede door het hoge

aantal Rietzangers kan 2009 de boeken ingaan als een voorlopig topjaar.

De toename van de Rietzanger vanaf 1994 suggereert een habitatverandering in de rietlanden naar opener en drogere rietvelden. Aangezien er, bekeken over de laatste tien jaren, geen sprake is van een reële achteruitgang van de Kleine Karekiet, die juist dichte en natte rietvelden nodig heeft, ligt het meer voor de hand dat de toename van de Rietzanger een landelijk effect is. De Rietzanger vertoont in de landelijke index namelijk een significant sterke toename. De terreincondities voor de Waterral zijn sinds 1994 bijzonder gunstig. De soort laat een redelijk stabiele trend zien, waarbij het afgelopen jaar een goed jaar zien Net als de Rietgors heeft de Waterral natte rietruigten en overjarige rietlanden nodig, beide soorten zijn sinds 1994 toegenomen, waarbij de stand van de Waterral de landelijke trend volgt (matige toename) en de Rietgors afwijkt van de landelijke trend (significant matige afname).

Voor zowel de soorten van de Roerdomp-groep als de soorten van de Rietzanger-groep zijn de terreincondities sinds de peilverhoging in 1994 sterk verbeterd. Beide groepen zijn gebaat bij natte rietlanden met voldoende overjarig riet. De afgelopen twee jaar deden beide groepen het duidelijk weer beter dan in 2007. Het blijft zaak de aantallen goed blijven monitoren de komende jaren.

Tabel 11. Aantalsverloop van een selectie van moerasvogels ingedeeld in ecologische vogelgroepen in de Riethaere, Verlengde Riethaere en de oeverlanden van het Drontermeer in de periode 1994-2009.

Soort	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Landelijke trend
<i>Roerdomp-groep</i>	67	86	86	106	117	96	117	126	107	119	143	129	112	128	121	
Roerdomp	0	1	1	2	3	2	2	2	3	2	4	3	2	2	2	matige toename
Snor	1	-	-	2	-	4	8	7	1	3	4	5	5	9	11	matige toename
Kleine karekiet	66	84	83	98	102	85	97	107	102	102	130	113	91	103	93	stabiel
Grote karekiet	0	1	-	1	4	1	3	2	1	1	1	1	1	1	1	matige afname
Baardmannetje	0	0	2	3	8	4	7	8	0	11	4	7	13	13	14	stabiel
<i>Rietzanger-groep</i>	42	44	53	52	69	76	95	85	97	108	132	116	92	132	137	
Bruine kiekendief	0	1	3	2	4	2	4	3	4	4	5	4	3	3	3	geringe toename
Waterral	1	5	5	4	9	10	18	11	14	9	11	11	8	9	11	matige toename
Rietzanger	0	3	9	9	5	14	24	17	19	27	34	25	18	35	45	matige toename
Rietgors	41	35	36	37	51	50	49	54	60	68	82	76	63	85	78	matige afname
<i>Blauwborst-groep</i>	1	4	7	8	13	12	9	9	6	12	16	15	12	13	16	
Blauwborst	1	4	7	6	9	11	8	9	4	10	9	12	9	11	15	matige toename
Sprinkhaanzanger	0	0	0	2	4	1	1	0	2	2	7	3	3	2	1	stabiel
<i>Grasmus-groep</i>	20	13	6	16	5	14	9	10	15	15	15	17	10	13	12	
Bosrietzanger	20	13	6	16	5	14	9	10	15	15	15	17	10	13	12	stabiel
<i>Rietgors-groep</i>	42	39	43	45	64	62	58	63	66	80	98	91	75	98	94	
Blauwborst	1	4	7	6	9	11	8	9	4	10	9	12	9	11	15	geringe toename
Sprinkhaanzanger	0	0	0	2	4	1	1	0	2	2	7	3	3	2	1	stabiel
Rietgors	41	35	36	37	51	50	49	54	60	68	82	76	63	85	78	geringe afname

Dat de rietlanden (nog) niet verruigen laat de ontwikkeling zien van soorten die voorkomen in verlande rietvegetaties met veel struikopslag en ruigtes (Blauwborst- en Grasmusgroep). De Blauwborst vertoont weliswaar een toename sinds 1994, maar de aantallen stabiliseerden snel en schommelen jaarlijks tussen de 6-15 paar. De soort is al jaren stabiel, terwijl de landelijke index juist een matige toename laat zien. Het afgelopen jaar was weliswaar een topjaar voor de soort. Bij de Bosrietzanger, een soort van struwelen en opslag, is de stand vanaf 1994 zelfs afgenomen tot een lager stabiel peil. Opvallend in dit verband is wel de plotselinge toename van de Sprinkhaanzanger in 2005, een soort die profiteert van natte rietruigtes met lage struwelen. Er lijkt hier echter meer sprake van een jaareffect, daar de stand in de periode 2006-2009 vergelijkbaar is met de langere termijn trend. Gezien de aantalsontwikkelingen van Blauwborst en Bosrietzanger zijn de specifieke terreincondities voor deze soorten sinds de peilverhoging van 1994 niet verbeterd. Indien er sprake zou zijn van een verruiging van de rietlanden van Polder Oosterwolde, zou een toename van indicatorsoorten

als Blauwborst en Bosrietzanger zijn waargenomen. De kritische moerasvogels van nat en structuurrijke rietlanden hebben daarentegen juist een positieve ontwikkeling laten zien. 2009 was over een langere termijn gezien een goed jaar voor moerasvogels, met piekaantallen van de Baardman, Snor en Rietzanger en een minder jaar voor Kleine Karekiet en Rietgors.

5.3. Aantalsverloop Verlengde Riethaere, Kleine Woldweg en Overige Landschapselementen

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van broedvogels van twee reservaten van het object Oosterwolde op een rij gezet vanaf 2004. Het gaat om de Verlengde Riethaere en het reservaat aan de Kleine Woldweg.

Verlengde Riethaere

De Verlengde Riethaere bestaat uit rietland en oude rietruigte. In het centrum is open water

Tabel 12. Aantalsverloop van broedvogels in de Verlengde Riethaere in de periode 2004-2009.

Verlengde Riethaere	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Roerdomp	1	1	1	1	1	1
Knobbelzwaan	1	3	4	3	2	2
Grauwe Gans	1	1	3	2	3	3
Nijlgans	0	1	1	1	0	0
Bergeend	1	1	1	1	1	1
Krakeend	2	0	1	2	3	2
Wintertaling	0	0	1	0	1	1
Zomertaling	0	1	2	2	2	2
Slobeend	0	2	1	1	1	0
Tafeleend	0	0	0	1	0	0
Kuifeend	0	1	1	2	1	1
Bruine Kiekendief	1	1	1	1	1	1
Fazant	0	0	0	0	1	1
Waterral	2	3	5	2	3	4
Waterhoen	0	0	0	1	0	0
Zwarte Stern	0	1	1	0	0	1
Visdief	1	0	0	0	0	0
Kievit	1	0	0	0	0	0
Koekoek	0	0	1	0	0	0
Blauwborst	1	0	0	2	2	2
Sprinkhaanzanger	0	1	0	0	0	0
Snor	0	0	2	2	4	5
Rietzanger	6	6	3	4	9	11
Bosrietzanger	2	2	4	3	2	1
Kleine Karekiet	14	19	19	15	25	20
Baardman	2	0	1	3	4	5
Kneu	0	0	0	1	0	0
Rietgors	17	19	19	17	20	18
<i>Totaal territoria</i>	<i>53</i>	<i>63</i>	<i>72</i>	<i>67</i>	<i>86</i>	<i>82</i>

aanwezig, waarin nestvlotjes van Zwarte Sterns liggen en bovendien aantrekkelijk is voor diverse eendensoorten. Middels het sturen van het waterpeil staat het riet gedurende het hele jaar met de stengels in het water (waterpeil is volledig is afgestemd op de randvoorwaarden voor kritische weidevogels (Zomertaling-groep). Er heeft in de jaren 2004-2009 geen rietoogst plaatsgevonden. In het meest oostelijke blok van de Verlengde Riethaere was sprake van deels plat liggend rietland. Het is interessant om te bekijken of het uitblijven van maaien consequenties heeft voor de aanwezige kritische moerasvogels, bijvoorbeeld omdat het gebied hierdoor meer verruigd. In tabel 12 is het aantalsverloop weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat het reservaat van belang is voor diverse kritische moerasvogels en eendensoorten. Het gaat vooral om soorten van de Roerdomp-groep, die fungeren als goede indicatorsoorten voor structuurrijk overjarig nat rietland (waterriet) en soorten van de Zomertaling-groep, die fungeren als goede indicatorsoorten voor nat en structuurrijk grasland met plaatselijk open ondiep water. Soorten van de Roerdomp-groep (Roerdomp, Snor, Kleine Karekiet en Baardman) laten over de vijf jaren een stabiel aantalsverloop zien. In 2009 deden Snor en Baardman het erg goed en laten een structurele aantaltoename zien. Kleine Karekiet beleefde een matig jaar, wat ook in de Riethaere en landelijk

De Verlengde Riethaere in de vroege ochtendschemer tijdens een slaapplaatsentelling van Blauwe Kiekendieven, 14 februari 2009.

het geval was. De Roerdomp wist zich ondanks de strenge vorsperiode in de winter te handhaven. Voorlopig lijkt het uitblijven van rietoogst geen consequenties te hebben op het aantalverloop van kritische moerasvogels. Toch is het zaak goed te blijven monitoren, temeer vanwege de constatering dat een deel van het riet in 2009 plat was gaan liggen. Mocht blijken dat dit negatieve ontwikkelingen met zich meebrengt in de komende jaren, dan valt het te overwegen om dit deel een keer in de wintermaanden

Tabel 13. Aantalsverloop van broedvogels in het reservaat aan de Kleine Woldweg in de periode 2004-2009.

Kleine Woldweg	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Knobbelzwaan	0	1	1	1	1	1
Krakeend	0	1	1	1	1	1
Zomertaling	0	1	0	0	0	0
Kuifeend	0	1	0	0	0	0
Bruine Kiekendief	0	0	0	1	0	0
Waterral	0	1	0	0	0	0
Scholekster	0	0	1	0	0	0
Kievit	1	0	2	1	1	0
Watersnip	1	0	0	0	0	0
Grutto	3	2	1	0	0	0
Wulp	1	0	1	0	0	0
Tureluur	1	1	1	0	0	0
Veldleeuwerik	1	1	1	0	0	0
Graspieper	4	4	2	1	0	1
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	0
Witte Kwikstaart	0	1	0	0	0	0
Blauwborst	0	0	0	0	1	1
Sprinkhaanzanger	1	1	0	1	0	1
Rietzanger	6	1	5	6	4	8
Bosrietzanger	1	4	1	5	7	4
Kleine Karekiet	5	5	6	13	14	8
Kneu	1	2	0	1	1	1
Rietgors	15	18	16	18	18	21
<i>Totaal territoria</i>	<i>41</i>	<i>45</i>	<i>39</i>	<i>50</i>	<i>48</i>	<i>47</i>

te maaien, zodat nieuwe riet zich kan ontwikkelen. De kritische soorten van de Zomertaling-groep (Slobeend en Zomertaling) zijn vanaf 2004 licht gestegen, maar inmiddels stabiel, wat ook voor de overige watervogelsoorten geldt.

Soorten van de Rietzanger-groep (Bruine Kiekendief, Waterral, Rietzanger en Rietgors), die vooral gebonden zijn aan natte tot verlande overjarige rietvelden en vaak met zegges vertonen een stabiel verloop. Met name de Rietzanger en Waterral deden het in 2009 erg goed en de Rietgors is tamelijk stabiel.

Vogelsoorten die verlande rietvegetaties met struikopslag en ruigtes aantrekkelijk vinden, zoals de Blauwborst-groep en Grasmus-groep (Blauwborst, Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger) vertonen vanaf 2004 geen duidelijke toename, zodat er (vooralsnog) geen sprake lijkt te zijn van een sterke verrijking van de rietvelden in de Verlengde Riethaere, veroorzaakt door het uitblijven van maaien van een deel van het riet.

Kleine Woldweg

Het centrum van het reservaat bestaat uit een perceel vochtig schraal grasland en het noordelijke en zuidelijke perceel uit weidevogelgrasland. Het noordelijke perceel wordt jaarrond intensief

begraasd door schapen. In de wintermaanden wordt het centrale vochtige graslandperceel begraasd door paarden. In het centrale deel komt veel rietopslag voor. Er heerst een aangepast waterpeil. De hoogte van de boven- en ondergrens van het gewenste oppervlaktewaterregime is gebaseerd op natuur (Associatie Grote boterbloem en Waterkruiskruid en Subassociatie van Scherpe zegge) en is conform de bestaande hoogte van de oppervlaktewaterpeilen. De hoogte van de grondwaterstingsstand is in de periode oktober-juli gebaseerd op het gewenste grondwaterregime van >0 m –mv en in de periode augustus-september van 0-0,20 m –mv. In tabel 13 is het aantalsverloop weergegeven.

De ontwikkelingen in het reservaat laat zien dat de weidevogels (Grutto-groep en Kievit-groep) het niet goed doen. Vanaf 2007 ontbraken Grutto, Wulp, Tureluur en Veldleeuwrik en vanaf 2009 is de Kievit niet meer vastgesteld.

Soorten die het wel goed doen in het reservaat zijn moerasvogels en dan met name de Rietzanger en Rietgors. Kleine Karekiet en Bosrietzanger deden het beduidend minder in 2009, na de opmars van de afgelopen jaren. Mogelijk is hier sprake van een jaareffect. De Blauwborst lijkt zich inmiddels definitief te hebben gevestigd.

Tabel 14. Aantalsverloop in de overige landschapselementen in de periode 2005-2009.

Landschapselementen	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Houtduif	0	0	4	2	1	2
Boerenwaluw	0	0	0	0	2	1
Huiszwaluw	0	0	0	0	1	0
Witte Kwikstaart	0	0	1	0	1	1
Winterkoning	2	2	2	4	2	3
Heggenmus	5	1	2	1	0	1
Merel	2	3	5	3	3	3
Bosrietzanger	0	0	4	2	2	1
Spotvogel	0	3	2	1	2	0
Grasmus	0	1	1	2	2	3
Tuinfluitier	2	2	5	2	2	1
Tjiftjaf	1	4	6	4	2	4
Fitis	0	1	4	4	4	1
Pimpelmees	0	0	0	1	0	0
Koolmees	0	0	2	1	1	1
Spreeuw	0	0	0	0	2	1
Huismus	0	0	0	0	0	1
Ringmus	0	0	4	4	2	2
Vink	0	1	2	3	2	2
Groenling	0	0	0	1	0	0
Putter	0	0	0	0	1	2
Kneu	1	4	2	3	2	1
Rietgors	0	0	0	0	1	1
<i>Totaal territoria</i>	<i>13</i>	<i>22</i>	<i>46</i>	<i>38</i>	<i>35</i>	<i>32</i>

Overige landschapselementen

Ten zuiden van de Riethaere liggen langs een groot deel van de Grootte Woldweg landschapselementen (zie figuur 1 voor exacte ligging). De landschapselementen bestaan voornamelijk uit knotwilgen en jonge opslag van zwarte elzen met een ondergroei van rietruigte en bramen. De opslag wordt periodiek afgezet, dus vrijwel jaarlijks wordt een deel van de knotwilgen geknot en een deel van de elzen volledig afgezet. Op plaatsen waar de opslag is verwijderd ontstaat in het voorjaar een rietruigte, die interessant is voor bijvoorbeeld de Bosrietzanger, Grasmus en Kneu. De overige landschapselementen zijn feitelijk een verlengde van de opslag langs de Grootte Woldweg dat binnen het weidevogelreservaat valt.

De landschapselementen zijn met name interessant voor vogelsoorten van jong bos en struweel- en struikvogels. Het gaat over het algemeen om

algemene broedvogelsoorten. Toch worden er ook Rode Lijstsoorten vastgesteld. De Spotvogel wordt namelijk jaarlijks vastgesteld in de jonge opslag en de Kneu vooral op plaatsen waar elzen zijn afgezet en ruigte en bramen zijn opgeslagen. De Zomertortel wordt daarnaast vrijwel jaarlijks vastgesteld in de jonge opslag dat valt binnen de grenzen van het weidevogelreservaat (niet in 2009). Boerenzwaluw, Huismus en Ringmus bevinden zich in het gebouwtje aan de Kamperweg. Gezien het voorkomen van onder andere deze Rode Lijstsoorten zijn de landschapselementen interessant voor vogels. In tabel 14 is het aantalsverloop van de afgelopen vier jaar weergegeven.

Samenvatting

In het voorjaar van 2009 werd Polder Oosterwolde (258,39 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïnventariseerd op broedvogels. Hierbij werd de werkwijze van de zogenaamde 'uitgebreide territoriumkartering' toegepast, waarbij gemiddeld 10,4 minuten per ha werd besteed aan veldwerk. Polder Oosterwolde is een open graslandgebied met een afwisseling tussen verschillende terreintypen, zoals weidevogelgrasland, vochtig schraal grasland, rietvegetaties, open water en houtwallen. In 2008 heeft een (interne) herverdeling plaatsgevonden van de subdoeltypen in het object. Hiermee is het object iets groter geworden, door toevoeging van natuurontwikkelingseilanden in het Gelderse deel van het Drontermeer. De inventarisatie werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van broedvogelaantallen, met name van de weidevogels. In 1958 is het weidevogelreservaat voor het eerst gekarteerd, sindsdien heeft vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De inventarisaties hebben tot doel om de verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van vogels vast te leggen.

In Polder Oosterwolde werden in totaal 65 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 68 soorten zijn gedetailleerde gegevens verzameld en van drie zeer algemene soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn achttien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu. In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Zwarte Stern, Grote Karekiet en Baardman.

In de evaluatie is het aantalsverloop van weidevogels vanaf 1958 weergegeven in een aantal grafieken. Tevens is deze vergeleken met de landelijke index voor het agrarische gebied. Er wordt met name ingegaan op de situatie in het weidevogelreservaat na 1994. In het reservaat vond toen een belangrijke verandering plaats in de waterhuishouding. Staatsbosbeheer hanteert sindsdien een eigen peilregime. Door het inlaten van water wordt een hoger waterpeil gehandhaafd, dat vanaf 1994 een zichtbaar positief effect heeft gehad op de kritische weidevogelsoorten, met als topjaar 1999. De weidevogelpopulatie staat de laatste jaren echter stevig onder druk. De aantallen van kritische weidevogelsoorten zoals de Grutto

en Kievit laten een negatieve ontwikkeling zien. Voor de Grutto geldt in de periode 1999-2009 een afname van meer dan 50% van het aantal paren. De toename van Graspieper en Rietgors in het weidevogelreservaat duiden op verruiging van een deel van de graslandpercelen.

Eén van de oorzaken is vermoedelijk het achterwege blijven van jaarlijks maaien in een aantal percelen (extensivering van graslanden), het uitblijven van jaarlijkse bemesting met ruige stalmest en de komst van Pitrus in vooral het zuidelijke deel van het reservaat. Een sterke vernatting van voormalige landbouwgronden leidt echter in veel gevallen tot het vrijkomen van fosfaat ('interne eutrofiering'). Snelgroeiende soorten als Pitrus kunnen hierdoor gaan domineren. Het 'Pitrus-effect' leidt tot een minder geschikte vegetatiestructuur voor Grutto's en andere weidevogels.

De vernatting heeft de afgelopen jaren echter wel een sterk positief effect gehad op soorten als de Roerdomp en Snor (kritische moerasvogelsoorten), Zomertaling en Slobeend en in eerste instantie ook op de Grutto (kritische weidevogelsoorten). Gezien de toename van een behoorlijk aantal kritische moeras- en weidevogelsoorten is het uiteraard niet wenselijk het waterpeil te verlagen (dit zou alleen een positief effect op de Grutto kunnen hebben). Gezien de toename van een behoorlijk aantal kritische moeras- en weidevogelsoorten is het uiteraard niet wenselijk het waterpeil te verlagen (dit zou alleen een positief effect op de Grutto kunnen hebben). *Wél* is het wenselijk Pitrus te bestrijden (een aantal jaren tweemaal maaien na 15 juni, in percelen waar een enkele pol opkomt handmatig verwijderen), geen beweiding toestaan voor 15 juni (dus alleen nabeweiding, ivm het vertrappen van de zode → verspreiding Pitrus). Er loopt momenteel een wetenschappelijke discussie over het exact gewenste bemestingsniveau met ruige stalmest. Het is mogelijk dat in de toekomst een lager bemestingsniveau wordt aanbevolen dan de huidige 10-20 ton/ha/jaar. Een te hoog bemestingsniveau kan leiden tot een te hoge en dichte grasmat in de periode 15-30 mei, een lager niveau kan leiden tot ijlere en lagere vegetatie die bovendien diverser is aan insecten.

De rietlanden herbergen een bijzonder rijke vogelbevolking met kritische moerasvogels zoals Roerdomp, Waterral, Snor en Baardman. Er is een vergelijking gemaakt met inventarisaties vanaf 1994. Sinds de vernatting in het gebied zijn de aantallen van de meeste moerasvogels toegenomen, met als voorlopig topjaar 2005. Dit is te zien bij vogelsoorten van de Roerdomp-groep en van de Rietzanger-groep. Beide groepen komen voor in natte tot verlande overjarige rietlanden. De

ontwikkelingen in de rietlanden komen in grote lijnen overeen met de landelijke index. De terreincondities van soorten vogels die indicatief zijn voor verlande rietvegetaties met veel struikopslag en ruigtes zijn sinds de vernatting niet verbeterd. Bij een sterke verruiging van de rietlanden zou een toename van deze soorten te verwachten zijn.

Tot slot worden in de evaluatie twee reservaten en de overige landschapselementen nader onder de loep genomen. In de Verlengde Riethaere heerst een aangepast waterpeil, waardoor het rietland onder water staat. Er heeft de laatste jaren geen rietoogst plaatsgevonden. Het is dan ook interessant om te bekijken of het uitblijven van maaien consequenties heeft voor de aanwezige kritische moerasvogels, bijvoorbeeld omdat het gebied hierdoor meer verruigd. Uit de resultaten blijkt dat kritische moerasvogels uit de Roerdomp-groep een stabiel aantalsverloop laten zien, evenals soorten van de Rietzanger-groep. Vogelsoorten van verlande rietvegetaties met struikopslag en ruigte vertonen geen duidelijke toename.

De ontwikkelingen in het reservaat aan de Kleine Woldweg laat zien dat de weidevogels het niet goed doen. Soorten die het wel goed doen in het reservaat zijn moerasvogels en dan met name de Rietzanger en Rietgors. Kleine Karekiet en Bosrietzanger deden het beduidend minder in 2009, na de opmars van de afgelopen jaren. Mogelijk is hier sprake van een jaareffect. De Blauwborst lijkt zich inmiddels definitief te hebben gevestigd.

De landschapselementen zijn met name interessant voor vogelsoorten van jong bos en struweel- en struikvogels. Het gaat over het algemeen om algemene broedvogelsoorten. Toch worden er ook Rode Lijstsoorten vastgesteld. De Spotvogel wordt jaarlijks vastgesteld in jonge opslag en de Kneu vooral op plaatsen waar elzen zijn afgezet en ruigte en bramen zijn opgeslagen. De Zomertortel wordt daarnaast vrijwel jaarlijks vastgesteld in de jonge opslag dat valt binnen de grenzen van het weidevogelreservaat.

6. Literatuur

- VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.
- BIJLSMA R.G. 2001. Pitrus *Juncus effuses* en Sprinkhaanzangers *Locustella naevia*: de discrepantie tussen theorie en praktijk. Drentse Vogels: 14:43-54.
- DEUZEMAN S.B. 2004. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2004. SOVON-inventarisatierapport 2004/43. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DEUZEMAN S.B. 2006. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2005. SOVON-inventarisatierapport 2006/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DEUZEMAN S.B. 2007a. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2007/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DEUZEMAN S.B. 2007b. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007/46. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DEUZEMAN S.B. 2009. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2008. SOVON-inventarisatierapport 2009/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J., HUSTINGS F. & VAN DER WEIDE M. 2004. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & REIJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.
- LOK 2000. Broedvogels van de Polder Oosterwolde in 2000. Rapport in eigen beheer.
- LOK 2003. Broedvogels van de Polder Oosterwolde in 2003. Rapport in eigen beheer.
- VAN MANEN W. 2001. Broedvogels van Arkenheer in 2001. SOVON-inventarisatierapport 2001/19. SOVON, Beek-Ubbergen.
- VAN MANEN W. & VAN DIERMEN J. 2006. Broedvogels van Arkenheer in 2005. SOVON-inventarisatierapport 2006/05, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- TEUNISSEN W.A. & VAN KLEUNEN A. 2001. Weidevogels inventariseren in cultuurland. Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- TEUNISSEN W. & SOLDAAT L. 2006. Recente aantalontwikkeling van weidevogels in Nederland. De Levende Natuur: 107:70-74.

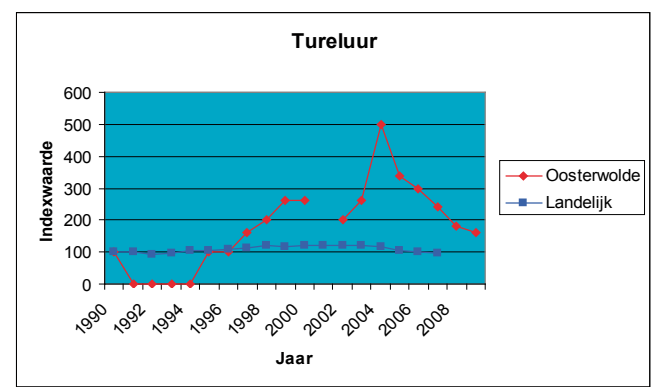
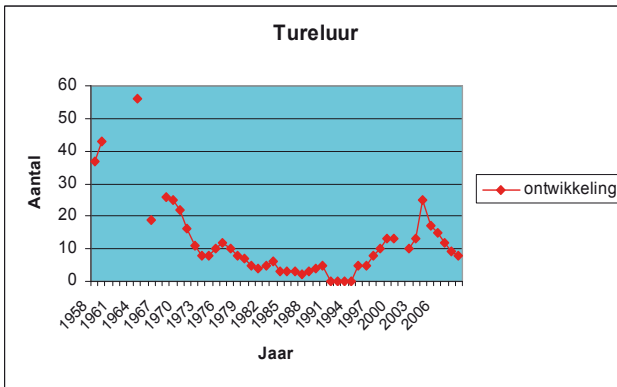
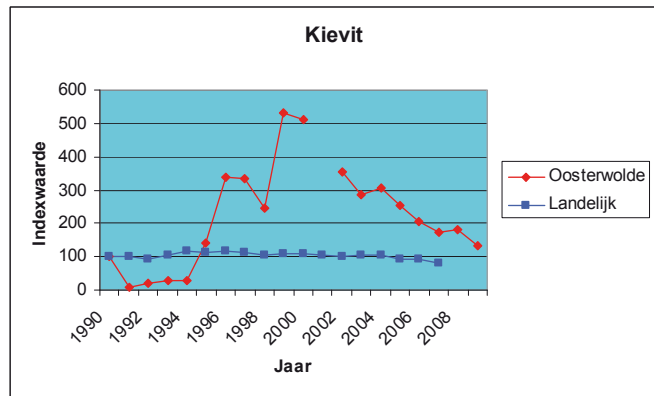
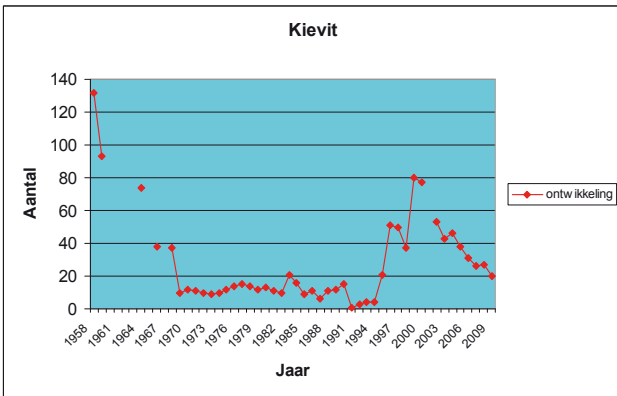
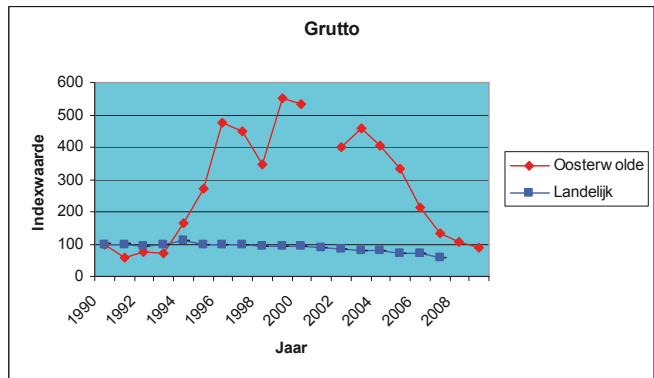
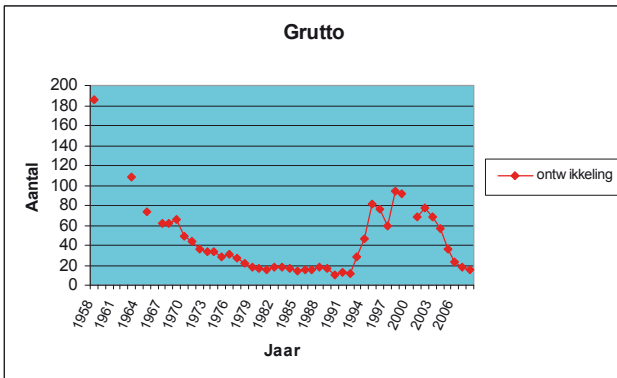
Bijlage 1. Overzichtskaart met deelgebieden

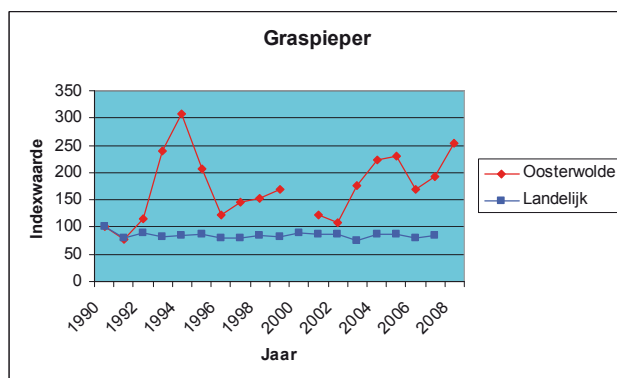
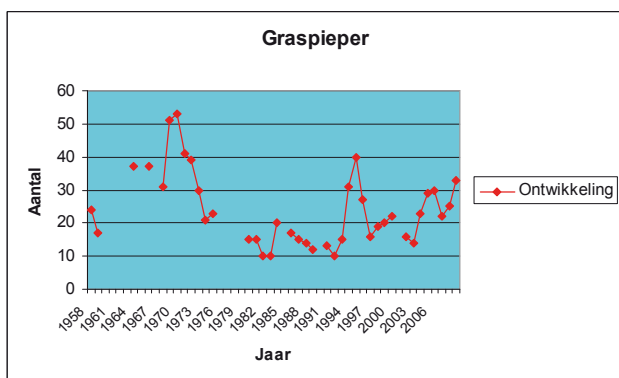
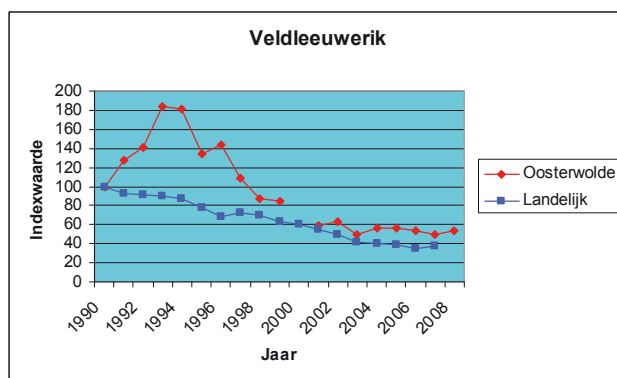
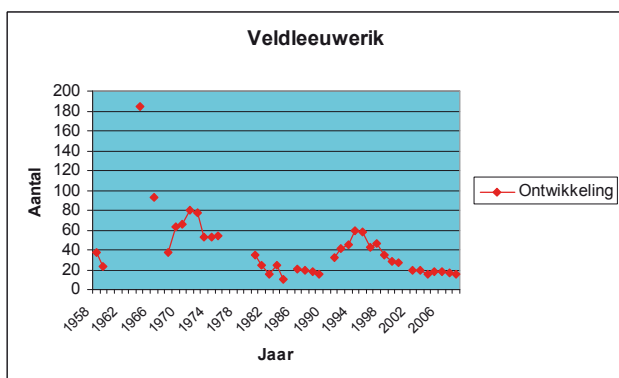
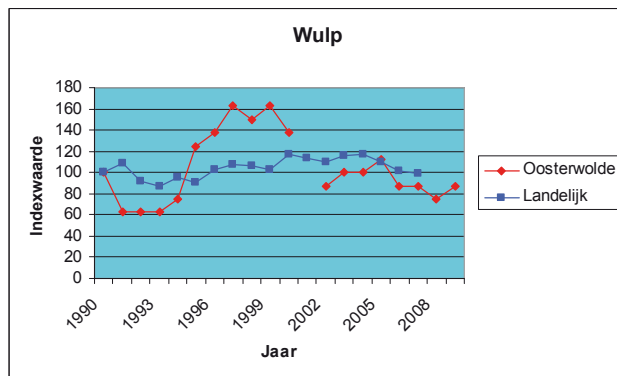
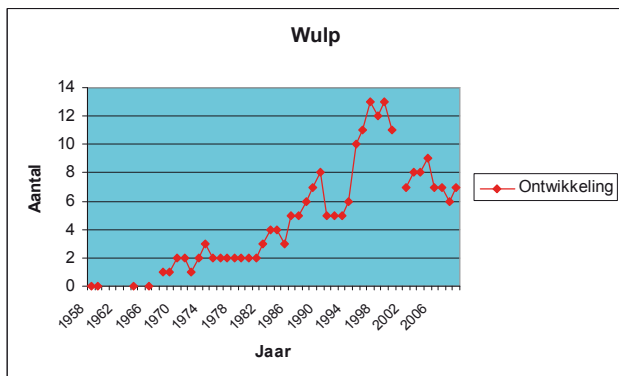
Bijlage 2. Aantallen weidevogels in het weidevogelreservaat vanaf 1958 (naar gegevens Adrie Hottinga).

Jaar	Zota	Slob	Kuif	Schol	Kievit	Kemp	Wasn	Grutto	Wulp	Turel	Veldl	Grasp
1958	2	6		4	132	38	4	154	0	37	37	24
1959		9		3	93	40		186	0	43	23	17
1960												
1961												
1962												
1963												
1964				0	74	19		109	0	56	185	37
1965												
1966	9	13		0	38	23		74	0	19	93	37
1967												
1968				2	37	12		62	1	26	37	31
1969	8	6		6	10	4	5	62	1	25	63	51
1970	11	9		7	12	11	4	66	2	22	66	53
1971	9	6		7	11	9	6	49	2	16	80	41
1972	11	6		6	10	12	5	44	1	11	77	39
1973	6	4		8	9	6	4	36	2	8	53	30
1974	8	4		12	10	8	4	33	3	8	53	21
1975	11	2		13	12	6	4	34	2	10	54	23
1976	0			14	14	0	1	29	2	12		
1977	1			16	15	0	3	31	2	10		
1978	1			16	14	0	4	27	2	8		
1979	3			7	12	0	3	22	2	7		
1980	3	4		7	13	0	3	18	2	5	35	15
1981	1	2		9	11	0	3	17	2	4	25	15
1982	1	3		10	10	0	2	16	3	5	15	10
1983	1	0		6	21	0	4	18	4	6	25	10
1984	1	0		12	16	0	3	18	4	3	10	20
1985	1	1		11	9	0	0	17	3	3		
1986	1	1		12	11	0	0	14	5	3	21	17
1987	1	1		8	6	0	0	15	5	2	19	15
1988	1	2		8	11	0	0	16	6	3	18	14
1989	2	3		9	12	0	0	18	7	4	15	12
1990	1	3		8	15	0	0	17	8	5		
1991	0	1		6	1	0	0	10	5	0	32	13
1992	1	0		2	3	0	0	13	5	0	41	10
1993	3	0		0	4	0	0	12	5	0	45	15
1994	3	0		0	4	0	0	28	6	0	59	31
1995	4	4		4	21	0	0	46	10	5	58	40
1996	4	7		5	51	0	0	81	11	5	43	27
1997	8	8		5	50	0	1	76	13	8	46	16
1998	9	8		4	37	1	0	59	12	10	35	19
1999	4	12		3	80	0	1	94	13	13	28	20
2000	9	7		4	77	1	1	91	11	13	27	22
2001												
2002	5	7		3	53	1	1	68	7	10	19	16
2003	6	7		2	43	0	2	78	8	13	20	14
2004	7	5	4	3	46	0	1	69	8	25	16	23
2005	6	10	6	2	38	0	1	57	9	17	18	29
2006	5	9	7	2	31	0	1	36	7	15	18	30
2007	3	6	8	2	26	0	1	23	7	12	17	22
2008	3	7	9	2	27	0	0	18	6	9	16	25
2009	4	5	9	0	20	0	0	15	7	8	17	33

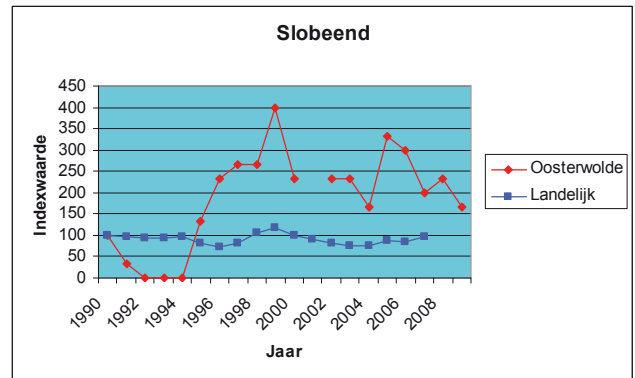
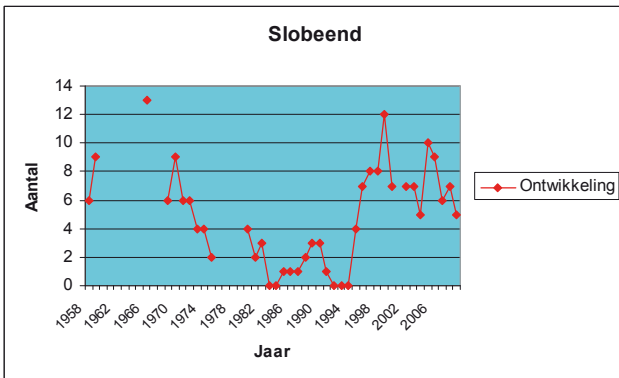
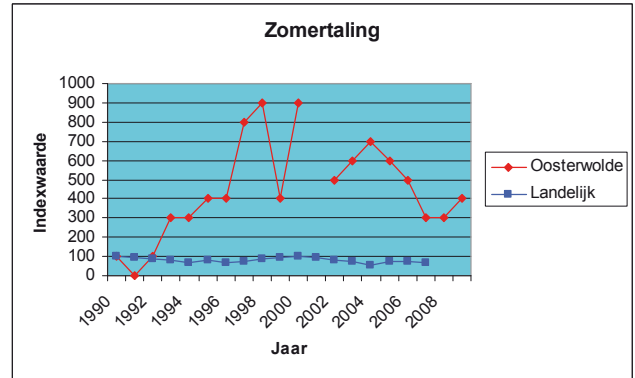
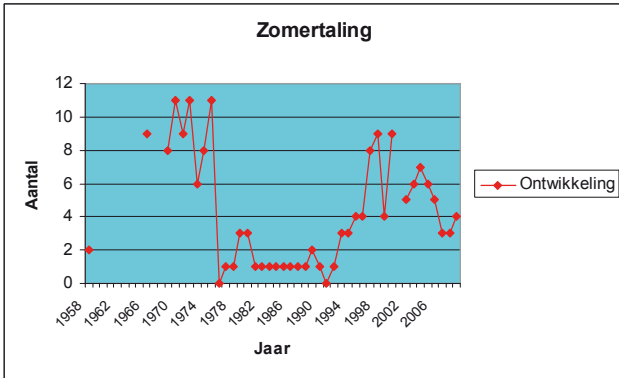
Bijlage 3. Aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur, vergeleken met de landelijke index.

Bijlage 4. Aantalsverloop van de Wulp, Veldleeuwerik en Graspieper, vergeleken met de landelijke index.

Bijlage 5. Aantalsverloop van de Zomertaling en de Slobeend, vergeleken met de landelijke index.

Bijlage 6. Individuele soortkaarten

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Natuurplaza (gebouw Mercator 3)
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 741 04 10

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2009 werd Polder Oosterwolde (258,4 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïnventariseerd op broedvogels. Polder Oosterwolde is gelegen in het uiterste noorden van de provincie Gelderland. Het is een open graslandgebied met een afwisseling tussen verschillende terreintypen, zoals weidevogelgrasland, vochtig schraal grasland, rietvegetaties, open water en houtwallen.

In Polder Oosterwolde werden in totaal 65 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 68 soorten zijn gedetailleerde gegevens verzameld en van drie zeer algemene soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn achttien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Zomertortel, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu. In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Zwarte Stern, Grote Karekiet en Baardman.